

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

Yaşar ŞİMŞEK

<https://orcid.org/0000-0002-9389-4984>

Dr. Öğr. Üyesi

yasar.simsek@gop.edu.tr

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

<https://ror.org/01rpe9k96>

Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Türk Romanında Transhümanizm: *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* Romanında Transhümanist İzlekler ve Öğeler

Transhumanism in Turkish Novel: Transhumanist Themes and Elements in the novel A Very Special Service for the Lonely

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 30.01.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 13.03.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 20.03.2025

Atf | Citation

Şimşek, Y. (2025). Türk Romanında Transhümanizm: *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* Romanında Transhümanist İzlekler ve Öğeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 605-637. <https://doi.org/10.34083/akaded.1629540>

Şimşek, Y. (2025). Transhumanism in Turkish Novel: Transhumanist Themes and Elements in the novel *A Very Special Service for the Lonely*. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 605-637.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1629540>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atif-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Yaşar ŞİMŞEK | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Transhümanizm, bilim ve teknoloji aracılığıyla insanın doğal sınırlarını aşma, gelişmiş yeteneklere sahip olma düşüncesine odaklanan felsefi ve kültürel bir harekettir. Bu hareketin temelinde teknolojik müdahalelerle insanın fiziksel ve zihinsel kapasitesini arttırmak, ölümsüzlüğe ulaşmak yatmaktadır. Transhümanistler, insan yaşamını iyileştirmek amacıyla biyoteknoloji, genetik, yapay zekâ, nöroloji, nanoteknoloji gibi uygulamaların kullanımını savunurlar. Ömrü uzatmak, yaşlanmayı geciktirmek, sağlık sorunlarını ortadan kaldırmak, bedensel ve zihinsel kapasiteyi arttırmak bu düşüncenin genel hedeflerini oluşturmaktadır. Transhümanist felsefe zamanla sanatı etkilemiş; bu düşüncenin savları, verimleri çeşitli sanat dallarında (edebiyat, sinema, resim, heykel) ele alınmıştır. Türk edebiyatında özellikle roman türünde transhümanist öğelerin ve izleklerin bazı yönleriyle işlendiği görülmektedir.

Bu makalede Murat Gülsoy'un *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı, transhümanizm kavramı etrafında incelenmiştir. Makalede öncelikle transhümanizmin tanımı, kapsamı ve sınırlılıkları üzerinde durulmuş; ardından bu düşüncenin sanat, edebiyat ve romandaki yansımalarına değinilmiştir. Daha sonra Murat Gülsoy'un kurgusal eserlerinin bilim, teknoloji bağlamında transhümanizmle ilişkisi açıklanmıştır. Son olarak *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı transhümanizmin ilkeleri ve özellikleri etrafında değerlendirilmiş, eserdeki transhümanist izlekler ve öğeler belirginleştirilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk edebiyatı, Murat Gülsoy, *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet*, transhümanizm, roman.

Abstract

Transhumanism is a philosophical and cultural movement that focuses on the idea of transcending the natural limits of human beings through science and technology and having advanced abilities. The basis of this movement is to increase the physical and mental capacity of human beings through technological interventions and to achieve immortality. Transhumanists advocate using applications such as biotechnology, genetics, artificial intelligence, neurology, nanotechnology to improve human life. The general goals of this idea are to prolong life, delay aging, eliminate health problems, increase physical and mental capacity. Transhumanist philosophy has influenced the arts over time; the arguments and the products of this thought have been dealt with in various branches of art (literature, cinema, painting, sculpture). In Turkish literature, especially in the novel genre, transhumanist elements and themes have been dealt with in some aspects.

In this article, Murat Gülsoy's novel A Very Special Service for the Lonely (Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet) is analyzed around the concept of transhumanism. In the article, firstly the definition, scope and limitations of transhumanism are emphasized; then the reflections on this idea in art, literature and novel are mentioned. Then, the relationship between Murat Gülsoy's fictional works and transhumanism in the context of science and technology is explained. Finally, the novel A Very Special Service for the Lonely is evaluated around the principles and characteristics of transhumanism; transhumanist themes and elements in the work were clarified and interpreted.

Keywords: Modern Turkish Literature, Murat Gülsoy, A Very Special Service for the Lonely, transhumanism, novel.

Giriş

İnsanın, dünyanın ve yaşamın sınırları bilimin, teknolojinin imkânlarıyla yeniden yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bilim ve teknoloji, insana, topluluklara eleştirel bir bakış açısı kazandırmakta; yaşam, dünya ve öz bilinç algısını şekillendirmektedir. İnsanın akıl, bilinç, zekâ düzeyi, duyuşsal ve biyolojik sınırlılıkları bilimin, teknolojinin getirdikleriyle farklı bir düzleme taşınmakta; varlığın (insanın) doğal sınırları zorlanmaktadır. Bu anlamda teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında insanın mevcut olan fiziksel, ruhsal ve zihinsel sınırlarının aşılacağı durumu tartışılır hâle gelmektedir.

Son yıllarda adından sıkça söz ettiren transhümanizm, insanın teknoloji yardımıyla sınırlarının ötesine geçebileceği düşüncesine dayanan felsefi ve kültürel bir hareket olarak öne çıkmaktadır. Transhümanizm, teknolojik ilerlemelere bağlı olarak insanın verili sınırlarını aşmasını, bedensel ve zihinsel özelliklerinin güçlendirilmesini savunmakta; onun daha üst, donanımlı ve nitelikli bir varlık olduğu ilkesini temel almaktadır. İnsana dair yaşamsal olguları farklı bir boyuta taşıyan transhümanizmde ömrün uzatılması, yaşlılığın engellenmesi, sağlık sorunlarının ortadan kaldırılması, insan bedeninin ve zihnin güçlendirilmesi gibi hususlar etrafında insanın üstün, aşkın bir konuma yükseltilmesi, ölümsüzlüğe erişmesi söz konusudur.

Türkiye’de son yıllarda tartışılmaya, konuşulmaya başlanan transhümanist düşünce, zamanla sanatçıların, edebiyatçıların da ilgisini çekmiştir. Bu anlamda Türk edebiyatında 2010’lu yıllardan itibaren özellikle roman türünde transhümanist ögeleri ve izlekleri işleyen, konu alan eserlerin varlığından söz etmek mümkündür. Bu makalede Türk romanında varlık, varoluş, ruh ve benlik unsurları etrafında ölüm, rüya, yalnızlık, yaşlılık temalarını sorunsallaştıran, insanın gerçekliğini, bedensel ve zihinsel sınırlarını tartışmaya açan Murat Gülsoy’un *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı transhümanizm kapsamında ele alınmıştır. Romanla ilgili değerlendirmeye geçmeden önce transhümanizm kavramı üzerinde durulmuş, ardından sanatın, edebiyatın ve özde roman türünün transhümanizmle ilgisi tartışılmıştır.

1. Transhümanizm Kavramı: Tanım, Kapsam, Sınırlılıklar ve Endişeler

Hümanizmin dönüşümü niteliğinde bir hareket olan transhümanizm, bilim ve teknolojiye bağlı olarak insanın doğal sınırlarını aşmayı hedefleyen felsefi bir görüştür. Kavramı ilk tanımlayan isim olan Julian Huxley, *New Bottles for New Wine* (1957, *Eski Köye Yeni Âdet*) kitabında transhümanizmi; yeni bir varoluşun eşliğinde olan insanın hem insan olarak kalması hem de kendi doğasına ilişkin yeni olanakların farkına vararak kendini aşmasına hizmet eden bir düşünce olarak açıklamaktadır (Huxley, 1957, s. 17). Kavramı sistematik olarak ele alan ve bugünkü manasıyla ilk kullananlardan olan Max More, bu düşünsel hareketi; “biyolojik ve genetik mirasımızın dayattığı sınırların üstesinden gelmek için gelişen teknolojilerin uygulanmasını teşvik eden felsefi bir sistem” (More, 2013, s. 4) olarak tanımlamaktadır. Nick Bostrom ise transhümanizmin köklerinin seküler hümanist düşünceye dayandığını ancak insan doğasını iyileştirmede geleneksel yolları desteklemediğinden ondan daha radikal bir görüş olduğunu ileri sürmektedir.

Transhümanizmi eğitim ve kültürel gelişmenin yanı sıra bazı temel biyolojik sınırlarımızın üstesinde gelmek için tıp ve teknolojinin doğrudan uygulanmasını öngören bir düşünce sistemi olarak nitelemektedir (Bostrom, 2005a, s. 4). Dolayısıyla transhümanizm, bilim ve teknoloji aracılığıyla insanın hâlihazırdaki fiziksel ve zihinsel potansiyelinin ötesine geçmesine yardımcı olan, insanlığın karşılaştığı her türlü problemi ve zorluğu çözebileceğini öne süren bir düşünce sistemi olarak görülebilir.

Bununla beraber transhümanizm, “uygulamalı akıl yoluyla insanlık durumunu temelden iyileştirme olasılığını ve arzusunu doğrulayan, özellikle yaşlanmayı ortadan kaldırarak insanın entelektüel, fiziksel ve psikolojik kapasitelerini büyük ölçüde arttıracak teknolojileri geliştirmeyi ve bunları yaygın bir biçimde erişebilir hâle getirmeyi amaçlayan entelektüel ve kültürel bir hareket” (Agar, 2007, s. 12) olarak da değerlendirilmektedir. Doede (2009, s. 40), bu yeni ama hızla büyüyen, aynı zamanda durağan ve kristalize olmayan hareketin bilime, felsefeye, inanca, bilim kurguya dair özellikler içeren tuhaf bir karışım olduğunu belirtmektedir. Livingstone (2015, s. 5) ise transhümanizmi, “insan potansiyelini arttırma ve sonunda ölümsüzlüğe ulaşma adına modern bilimin bütün ilerlemelerini kullanma arayışı” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlarda, transhümanist düşüncenin insanı iyileştirme, yaşlılığı ortadan kaldırma, mevcut kapasitelerini arttırma en nihayetinde ölümsüzlüğe erişme olasılığına vurgu yapılmaktadır.

Son olarak Türkiye’de transhümanizm hakkında akademik çalışmalara imza atan Ahmet Dağ kavramı; “[t]eknolojik araçlar vasıtasıyla insan doğasının mükemmelleşmesi, kapasitesinin arzu edilir düzeyde artırılması[nı]” amaç edinen ve “NBIC teknolojileriyle desteklenmiş insanı transhuman’a dönüştürmeye ve daha konformist siber yaşam/cyber life inşa etmeye çalışan bir süreç” (Dağ, 2022, s. 122) şeklinde açıklamaktadır. Bütün tanımlamalardan, değerlendirmelerden hareketle transhümanizmi teknolojiden, bilimsel gelişmelerden yararlanarak insan-makine etkileşimiyle insanın potansiyelini aşmasını, daha üst seviyeye çıkmasını ve nihayetinde ölümsüzlüğe ulaşmasını hedefleyen bir düşünce sistemi olarak değerlendirmek mümkündür.

Kavramın tarihsel sürecine bakıldığında ise bu ifadeyi ilk kez telaffuz eden isim Richard Maurice Bucke’dır. *Kozmik Bilinç: İnsan Zihninin Evrimi Üzerine* (1901) kitabında Bucke, Dante Alighieri’nin *İlahi Komedya* eserinde geçen “insanüstü”, “insan doğasının ötesine geçiş” anlamlarına gelen “(İt.) trasumanar” sözüne atıfta bulunur. Sanayi devrimi sonrası, yeryüzü ile sınırlı insanlığı aşan bir bilince işaret ederek “insan ötesi”, “insan ötesine geçmek/geçiş” anlamlarına gelen İngilizcedeki “transhumanizing”, “transhumanized”, “transhumanization” kavramlarını kullanır. Daha sonra Thomas Stearns Eliot, *Kokteyl Partisi* (1935) oyununda “(İng.) transhumanized” terimini “aydınlanmış insan”ı kastetmek suretiyle kullanır. Ancak bu kitaplarda yer alan kavramla ilgili kullanımlarda ve değinilerde teknolojiye dair herhangi bir referansın verilmemesi görülmektedir (Özdemir ve Başaran, 2021, s. 34). Bununla birlikte transhümanizmi kavramlaşmadan önce bugünkü anlamını çağrıştıran yönüyle J. B. Sanderson Haldane, *Daedalus or Science and the Future* (1923, *Daedalus ya da Bilim ve Gelecek*) çalışmasında; Bertrand Russel, “Icarus: the Future of Science” (1924, *Ikarus: Bilimin Geleceği*) denemesinde, J. Desmond

Bernal de *The World, The Flesh and the Devil* (1929, *Dünya, Beden ve Şeytan*) kitabında kullanmıştır. Bütün bu çalışmalar transhümanist felsefenin bilim kurgu zemininin güçlenmesine olanak sağlamıştır (Bostrom, 2005b, s. 5; Mahootian, 2005, s. 144; Dağ, 2022, s. 35).

Öte yandan ilgili yabancı ve Türkçe kaynaklarda, bilimsel yazılarda kavramın mucidinin ve ilk kullananın Julian Huxley olduğu bilgisi verilse de terimi ilk kullanan kişi Kanadalı tarihçi ve filozof W. Douw Lighthall'dır. Yazar, 1940 tarihli "The Law of Cosmic Evolutionary Adaptation: An Interpretation of Recent Thought" (Kozmik Evrimsel Adaptasyon Yasası: Son Düşüncenin Bir Yorumu) makalesinde transhümanizm terimini kullanmıştır. Lighthall yazısında terimin dinî kullanımı (insanın Tanrıyla karşılaşmasında insanlık durumunu aşma kapasitesi) ile Dante'nin *İlahi Komedya*'da kullandığı "trasumanar" fiili arasında bir bağlantı kurmaktadır (Harrison & Wolyniak, 2015: s. 466).¹

Transhümanizm kavramı her ne kadar bugünkü kavramsal anlamıyla ilk kez 1940'lardan sonra kullanılmaya başlansa da bir akım olarak ortaya çıkışı, 1980'lerde çoğunluğu Kaliforniya merkezli bilim ve düşünce insanlarıyla olmuştur. Bu kişiler genel itibarıyla ileri teknoloji sektöründen veya akademiden liberal kimlikli isimlerdir. Bu doğrultuda "Amerikalı nano-teknolog Eric Drexler, Amerikalı fütürist Ray Kurzweil, Amerikalı sosyolog James Huges, İsveçli düşünür Nick Bostrom, Kanadalı robotist Hans Moravec, İngiliz düşünürler David Pearce ve Max More" (Köse, 2022, s. 193) transhümanizm düşüncesinin gelişiminde ve yaygınlaşmasında katkıda bulunan öncü isimler olarak öne çıkarlar. Bu isimler arasında yer alan Max More, 1990 tarihli "Transhumanism: Towards a Futurist Philosophy" (Transhümanizm: Fütürist Bir Felsefeye Doğru) makalesinde kavramı bugünkü felsefi manasıyla ele almıştır. Aynı zamanda transhümanizm düşüncesini yaymak, geliştirmek amacıyla kurulan Extropy Enstitüsü'nün de kurucusu olan More, transhümanizmi dinin bir alternatifi olarak değerlendirmektedir. İnsanlık için hümanizmin doğru yönde atılmış önemli bir adım olsa da fazlasıyla modası geçmiş değerler ve fikirler içerdiğini belirterek transhümanizmin hümanizmin ötesine geçerek insanın evrimsel geleceğine odaklandığını ileri sürmektedir (1990, s. 6).

Transhümanizm düşüncesi; insanı bedensel, ruhsal ve zihinsel anlamda güçlendirerek daha mutlu, daha sağlıklı, daha uzun ömürlü, daha zeki ve güçlü bir varlık hâline

¹ Harrison ve Wolyniak, "The History of Transhumanism" (Transhümanizmin Tarihi) başlıklı yazıda; çoğu kaynakta ifade edildiği gibi J. Huxley'in transhümanizm kavramını ilk kez 1957'de değil, bu tarihten önce 19-20 Nisan 1951'de Washington'da verdiği "Knowledge, Morality and Destiny" (Bilgi, Ahlak ve Kader) başlıklı bir konferansta ve aynı yıl *Psychiatry* dergisinde yayımlanan konferans notlarında kullandığını belirtmektedirler. James Huges'in Huxley'in 1927 tarihli "Vahiysiz Din" çalışmasında bu terimi kullandığına dair referanssız bir bilgi verdiğini; kimi araştırmacıların da bu bilgiyi çalışmalarında doğru kabul edip kullandığına işaret ederler. Ancak Huxley'in bu terimi o tarihte kullanmadığını ve çoğu kaynakta verilen 1957 tarihinin de asıl kullandığı tarihle örtüşmediğini belirtirler. Hatta Huxley'in "evrimsel hümanizm"e alternatif ararken kendi ütopyasını tanımlamak için Lighthall'dan esinlenmiş olabileceğini düşünerek onun makalesini okumuş olabileceği ihtimali üzerinde dururlar (Harrison ve Wolyniak, 2015, s. 465-466). Dolayısıyla Huxley'in kavramı ilk kullanan değil de ilk tanımlayan isim olduğu daha doğru bir yaklaşım gibi görünmektedir.

getirmeyi hedeflemektedir. Bu iyileştirmeler yapay zekâ, makine otomasyonu, genetik mühendisliği ve kriyojenik dondurma gibi araçlar aracılığıyla nanoteknoloji, biyoteknoloji, bilgi teknolojisi ve bilişsel bilim alanlarından elde edilmektedir (Ross, 2019, s. 4). Bu türden gelişmiş teknolojilerin kullanımıyla insanın sınırlarını aşması, varili varlığının ötesine geçmesi amaçlanmaktadır. Yaşlanmayı geciktirme, hastalıklara direnç sağlama veya insan zihnini/bilincini dijital platformlara aktarma gibi düşünce ve eylemler bu hareketin odak noktaları olarak sıralanabilir. Bir bakıma transhümanizm, insanın biyolojik sınırlarını aşmayı, geliştirmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyerek olağan gerçekliği ters yüz eder. Dolayısıyla Doede'nin (2020, s. 51) de ifade ettiği gibi bu düşünce "modernitenin kelimenin tam anlamıyla ortadan kaldırdığı gerçekliğin büyüsunü neredeyse yeniden ele geçirme girişimi" olarak değerlendirilebilir.

Raulerson, transhümanizme dayalı teknolojik müdahalelerin insan ile makine arasında son derece güçlü bir bağ oluşturacağını, bu etkileşim ağının öznelere (insanları) derinliklere çekeceğini böylelikle köklü bir şekilde yeni değer sistemleri ve değişim modelleri oluşturacağını belirtmektedir (2010, s. 42). Ancak bu yeni değerler sisteminin ve değişim modellerinin neler getireceği tam olarak öngörülemezdir. Zira insanın kendini aşma süreci, sonsuzluk ve ölümsüzlük arzusu birtakım sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla günümüzde transhümanizm düşüncesi etrafında insan doğasına yapılacak müdahalenin sınırları ve boyutları tartışılmaktadır. İnsanın doğal sınırlarına, varlık bütünlüğüne müdahale etmenin ölçüleri, teknolojik müdahalenin sakıncaları, insanlar arasında ortaya çıkabilecek eşitsizlikler, kontrol edilmesi güçler ve bozulabilir dengeler bu tartışmalarda öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda Francis Fukuyama, "Transhumanism" (Transhümanizm) başlıklı yazısında tuhaf bir özgürlük hareketi olarak nitelediği transhümanizmi insanın özüne müdahale etmeye çalışan bir proje olarak değerlendirir. Transhümanizmin insanı üstün bir varlığa dönüştürme çabasının "sıradan insan" ile "üstün insan" arasında eşitsizliklere ve sonu tahmin edilemeyecek sorunlara yol açabileceğini vurgular. İnsanlığı tahrip etme potansiyeli olan bu harekete şüpheyle yaklaşılması gerektiği üzerinde durur (Fukuyama, 2004, s. 42-43). Başak Ağın da benzer endişeler etrafında transhümanizmin sorunlu liberal hümanist düşüncenin çağdaş ve yenilenmiş bir formu olarak ortaya çıktığını belirtir. Bu hareketi "teknolojiyle açtığımız yaraları yine teknolojiyle sarmaya çalışan, daha kötüsü, şahsi hırslara kapılanların elinde oyuncak edilirse, teknolojiyle onulmaz yaralar açma potansiyeli taşıyan bir inanç ve yöntem" (Ağın, 2022a, s. 35) olarak değerlendirerek sakıncalarını belirginleştirir.

Bu bakımdan transhümanizmin uygulama aşamalarında insan/varlık için bu değişimlere/dönüşümlere hangi ölçülerde izin verilmesi gerektiği konusunda ciddi belirsizlikler söz konusudur. Aynı zamanda transhümanist öğelerin kullanımının hem insanlar arası eşitsizliklere yol açabileceği hem de insanlarla diğer varlıklar/canlılar arasındaki farklılıkları daha da derinleştireceği endişesi önemli sorun olarak görülmektedir. Zira "Hümanizm, insanın; doğa ve Tanrı karşısındaki konumunu değiştirme, transhümanizm ise insan doğasını değiştirme ve onu doğadan ve Tanrı'dan

koparma amacındadır” (Dağ, 2022, s. 17). Bu düşüncenin temelinde insanın biyolojik özelliklerinin ötesine geçmesi suretiyle biyonik bir varlığa dönüştürülmesi yatmaktadır.² Hâliyle bu değişimin ve dönüşümün insan üzerindeki olumlu-olumsuz yansımaları tam olarak aydınlatılmış değildir. Bu bakımdan transhümanizm, insanlığın daha yüksek seviyelere ulaşmasını teşvik etmekle birlikte bu fikirler etik ve sosyal konularda tartışmalara neden olabilmektedir. Bugünün bilgi ve teknoloji çağı olduğu akla geldiğinde insan doğasının değiştirilmesi ve insanın varlık alanının veya sınırlarının genişletilmesi farklı sorunlara yol açabilir.

Bütün bu tehlikelere ve olumsuzluklara karşın insanlık için daha iyi bir gelecek, daha üst bir insanlık vaadi taşımasından dolayı transhümanizmi savunanların sayısı az değildir. Dolayısıyla günümüz için yeni bir kavram/düşünce/hareket olan transhümanizm, tartışma konusu olmaya devam etmekte ve gelecekte insanlığı, insan topluluklarını biçimlendirecek yeni düşüncelere ve teknolojilere yön verecek bir yapıya doğru gitmektedir. Özetle transhümanizm; farklı düşüncelere, ekollere, disiplinlere, kuramlara ve anlayışlara yön verme olasılığı olan gizil bir güç olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede transhümanizm felsefi ve kültürel bir hareket olarak olumlu-olumsuz yansımalarıyla başta tıp, mühendislik, fen bilimleri olmak üzere sanat, edebiyat, etik, hukuk, felsefe gibi alanlarda da önemli bir tartışma, araştırma ve inceleme konusu olarak belirmektedir.

2. Kurgunun Öteki Yüzü: Transhümanizmin Sanat, Edebiyat ve Roman Türüyle İlgisi

İnsanlığı, dünyayı, yaşamı bu denli etkileyen ve şekillendiren bilimsel ve teknolojik gelişmeler sanatı, yazıyı, edebiyatı da derinden etkilemiştir. Sanatta öne çıkan unsurlardan olan insan ve insana özgü özellikler (fiziksel, bedensel, zihinsel, ruhsal) geçmişten bugüne resamlara, heykeltıraşlara, fotoğrafçılara, şairlere, yazarlara ilham kaynağı olmuştur. Bu anlamda öteden beri var olan “insanlığın ölümsüzlüğü arama, üstün insan yaratma arzusu; mitolojiler, modern edebiyat ve sanatın pek çok dalında, gündelik hayatta kullanılagelen birçok kalıpta kendine yer bulmuş ve insanlığın o derin hafızasının bilinçaltındaki asıl arzu olan ölümsüzlük, hep görünür olmuştur” (Karağuz, 2020, s. 52).

Transhümanizm bugün insanın var olan sınırlarını aşmayı hedefleyen bir hareket ve düşünce sistemi olarak belirirken sanat dalları da öteden beri insanla ilgili beden, zihin ve kimlik konularının farklı şekillerde ele alınmasına imkân vermiştir. Her ne kadar geçmişte ortaya konan sanat eserleri günümüzün transhümanist anlayışından uzak görünse de işledikleri konular itibarıyla transhümanizmle ilişkilendirilebilmektedir. Bugün transhümanizm ile sanat arasındaki ilişki felsefe, teknoloji, bilim, estetik, eleştiri, iletişim gibi alanların etkileşimi çevresinde gelişmektedir. Sanatçılar toplumsal, etik, felsefi

² Burada kısaca transhümanizm ile posthümanizm arasındaki ayrıma değinmekte yarar var. Transhümanizm, insanın varoluşu için tek dayanak olarak gördüğü teknolojiyi kullanarak onu mükemmeliyete ulaştırmayı, en üstün seviyeye, posthüman duruma veya “İnsan 2.0” denilen konuma taşımayı hedeflemektedir. Posthümanizm ise dünyadaki tüm canlı-cansız varlıklarla insanın kümülatif bir bütün olduğu düşüncesine dayanmakta ve varlıklar arasındaki etkileşimin sürekliliğine, birlikte dönüşümüne işaret ederek tüm varlıkların karşılıklı etkileşimiyle dünyanın ve evrenin süregelen oluşuna eşit oranda katkıda bulduklarını savunmaktadır (Ağın, 2022a, s. 40-44).

meseleleri ve sorunları tartışmaya açarak insanın değişen, gelişen yönüne odaklanırlar. İnsan bedenini, ruhunu ve benlik algısını sorgulamak veya genişletmek için transhümanist fikirleri kullanabilirler. Transhümanizmin bilimsel, teknolojik ve etik yönü düşünüldüğünde sanatçıların insan doğasıyla ilgili bu tarz konuları derinlemesine ve eleştirel bir şekilde işlemeleri bu düşüncenin somutlanması, örneklendirilmesi ve tartışılması açısından oldukça kıymetlidir.

Son yıllarda yeni yeni sistematik bir yapıya bürünen transhümanist öğelerin ve izleklerin sanatta, edebiyatta veya mitolojideki yansımalarını eskiye dayandırmak mümkündür. Bu anlamda Nick Bostrom, transhümanizm düşüncesindeki ölümsüzlük arayışına vurgu yapması açısından ilk kaynak olarak Sümerlere ait *Gilgamiş Destanı*'ni göstermekte; düşüncenin temellerini ve tarihi köklerini bu destana dayandırmaktadır (Bostrom, 2005b, s. 1). Her ne kadar destanda ölümsüzlük arayışı içinde olan bir kralın, bir bitkiyle mucizevi biçimde ölümsüzlüğe erişme çabası anlatılmış olsa da bu arayış, mucizevi ve mistik bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla *Gilgamiş Destanı*, teknoloji ve bilimin olanaklarıyla ölümsüzlük arayışında olan transhümanizmin araçlarıyla bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla destanın sadece transhümanist düşüncenin doğuşu ve temellendirilmesi adına bir esin kaynağı olduğu belirtilebilir.

Bunun yanı sıra Yunan mitolojisinde yer alan yarı tanrı, yarı insan görünümündeki figürler/varlıklar da insanüstü yetenekleri ve olağanüstü güçleriyle transhümanist düşüncüyü somutlayan ilk örnekler içinde değerlendirilmektedir. Söz gelimi bir ateş tanrısı olan Prometheus'un "Tanrıların arasına katılarak onlardan aldığı ve insana verdiği 'bilgi ateşi' gücü; insanın kendi yaratıcı gücünü fark ederek özgürlüğünü kazanması, sürekli gelişerek dönüşmesini sağlamaktadır" (Uğur, 2021, s. 14). Usta bir zanaatkar ve mucit olarak bilinen bir diğer Yunan mitik figürü Daedalus da "insan yeteneklerini genişletmek için büyülmeyen araçlar kullan[arak]" (Uğur, 2021, s. 16) insanın (varlığın) sınırlarını aşabileceğini gösterir. Söz konusu mitlerle ilgili anlatılar ve söylencelerde varlıkların/figürlerin ölümsüzlük arzuları, sınırlarını ve yeteneklerini aşma/geliştirme çabaları transhümanist özellikler barındırmaktadır.

İnsanlık tarihi içinde özellikle Batıda hümanizm, rönesans hareketi, aydınlanma çağı, sanayi devrimi gibi süreçler bir yandan dünyayı ve insanlığı etkilerken bir yandan da sanatı/edebiyatı, edebiyat hareketlerini şekillendirmiştir. Özellikle edebiyat akımlarının, anlayışlarının ve eğilimlerinin ortaya çıkışında toplumsal değişmeler, bireysel farklılaşmalar kadar felsefi düşünceler, bilimsel ve teknolojik gelişmeler de etkili olmuştur. Bu akım ve anlayışlar, edebiyat eserlerinde bilimin ışığında hayatın, dünyanın ve insanın farklı yönleriyle ele alınmasına olanak tanımış, böylelikle edebiyat eserlerinin (türlerinin) evreni genişlemiştir.

19. yüzyıldan itibaren bilim kurgu, macera, fantastik türündeki romanlar, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yansımalarının görüldüğü geleceğe dair buluşlara, kabullere ve düşüncelere yer veren roman türleri olarak öne çıkarlar. Bu doğrultuda transhümanist temaların görüldüğü ilk eser olarak İngiliz bilim kurgu yazarı Mary Shelley'in *Frankenstein ya da Modern Prometheus* (1818) romanı örnek gösterilir. Bu romanda

Doktor Frankenstein, yıldırımlardaki elektriğin gücünden esinlenerek ölmüş insan bedenlerinden topladığı parçaları birleştirmek için bu enerjiyi kullanır. İki yılın sonunda ucube, canavar kılığında bir insan (yaratık) meydana getirir (Shelley, 2019).

Öte yandan Jules Verne'in bilim kurguya dayalı romanları da bilimsel ve teknolojik imkânların/öngörülerin kurguda farklı boyutlarıyla işlendiği eserler olarak değerlendirilebilir. Bilimsel gerçeklerle ve teknolojik yeniliklerle şekillenen Verne'in anlatıları; insanın kendini aşma, sınırlarının ötesine geçme arzusuna ve dünyanın ilerleyişine odaklanmaktadır. Turan'ın (2022, s. 423) belirlemesiyle “Verne o zamanlar adı konmamış transhümanist söylemi bundan yaklaşık 150 yıl önce, başka bir deyişle kavramın adının konulup neden ve sonuçlarının irdelenmeye başlandığı 90'lı ve 2000'li yıllardan uzun zaman önce değiştirip dönüştürmüş, dünya ile ilgili kaygılarını ve dünyanın gereksinimlerini de söylemlerinde konumlandırmıştır.” Dolayısıyla yazarın günümüzde teknolojiye bağlı felsefi bir hareket olarak tanımlanan transhümanizmi kavramlaşmadan önce eserlerinde belli yaklaşımlarla işlediği söylenebilir.

Ralph Pordzik, Batı edebiyatında 19. yüzyılın son on yılından itibaren yazılan, teknolojiyi, tekno-kültürü içeren romanların ve kısa öykülerin Batıda posthuman (üst-insan) düşüncesinin şekillenmesine katkıda bulunduğunu belirtir. İncelediği romanlardan yola çıkarak bu dönemde yazılmış birçok distopik ve bilim kurgu eserin okurlarına posthuman veya “transhuman” bir dünyanın vaatlerini hayal ettiren ütopyik alt metinler olduğunu iddia eder. Pordzik'e göre bir edebiyat türü olarak roman, insan kavramının sorunlu söylemini (yapısını) orta koyması; teknolojik araçlarla insanın dönüşümünü ve gizil güçlerini ele alması açısından örnek oluşturmaktadır. Aynı zamanda romanlar insanın kendi evrimine dair yeni imgeler ve terimler sunarak insan zekâsının evrimsel gelişimindeki geçici aşamalarını sorgulamaktadır (2012, s. 143-144). Bu değerlendirmeler ışığında edebiyatta transhümanist izleklerin, ögelerin teknolojik olarak güçlendirilmiş insan figürleri ve teknolojik unsurlarla donatılmış mekânlar, sanal ortamlar dolayımında işlendiği belirtilebilir. Roman yazarlarının transhümanist unsurların insanlık üzerindeki etkilerini işleyerek bu düşüncenin mevcut yaşamdaki uygulama biçimlerini belirginleştirdikleri söylenebilir.

Ahmet Dağ da transhümanizm düşüncesinin “edebiyat dokümanlarını, söyleşilerini hatta estetiği, edebiyat ve sinemayı üret[tiğine]” işaret eder. “Teknoloji vasıtasıyla insanı ve içinde yaşadığı mekânı geliştirme amacı taşıyan transhümanizmin izlekleri[nin] roman ve sinemada” yer aldığını belirtir (Dağ, 2018b, s. 90). Bu bağlamda yazar, edebiyatta insanın ve çevrenin fantastik bir şekilde değişimini alan bilim kurgu romanlarında transhümanist temaların konu edildiği ve bu tarz romanlarda anlatılan insan ve çevre ile transhümanizmin oluşturmaya çalıştığı insan ve çevre arasında benzerlikler olduğu üzerinde durur. Dağ'a (2018b, s. 91) göre “[t]eknoloji vasıtasıyla geliştirilmiş insan hayatının ve çevresinin ütopyavari bir tarzda konu edinildiği bu romanlar, lüks, konformizm, uyum ve pratik kolaylıkları içermesi bakımından ütopyik kaosu, makineleşmeyi, dolayısıyla canavarlaşmayı/ dehumanization içermesi ve tekililik içermesi bakımından da disütopyikliği içerir.”

Batıda özellikle İngiliz edebiyatında H. George Wells, Aldoux Huxley, Olaf Stapledon gibi bilim kurgu yazarları, romanlarıyla bilimsel bulguların ve teknolojik gelişmelerin toplumu nasıl etkileyebileceğini, insanlığın durumunu hem nasıl iyileştirebileceğini hem de nasıl kötüleştirebileceğini tartışmaya açarak insan ırkının gelecekte kendi evrimi hakkında düşünmesine olanak tanımışlardır. Söz gelimi Huxley, *Cesur Yeni Dünya* (1932) adlı “distopik” romanında insanın/insanlığın teknolojik dönüşümünü ele almasıyla ilgi uyandırır (Bostrom, 2005b, s. 5). Romanda 20. yüzyılda teknolojinin insanlığı ve toplumları kısıtlayan bir güç olarak kullanıldığı; bireyselliğin, toplumsallığın ve değerlerin yitirildiği bir dünya dikkatlere sunulur. Bir bakıma Huxley, edebiyat/roman aracılığıyla teknolojik gelişmelerin, bilimsel yeniliklerin bir yandan insanlığa sınırsız bir güç sunabileceği bir yandan da bu sınırsız gücün insanlık üzerinde bir yıkıma yol açabileceği ihmal belirlenmiştir. Bu anlamda Huxley’in transhümanizme eleştirel bir yaklaşım sergilediği hatta transhümanizmi tehlikeli bir eğilim, düşünce olarak gördüğü savlanabilir. Dolayısıyla transhümanist düşüncenin edebiyatta, romanda olumlu yönleriyle birlikte oluşturacağı tehdit ve tehlikeler çerçevesinde olumsuz yansımalarıyla da ele alındığı söylenebilir.

3. Türk Edebiyatında Transhümanizm ve Transhümanist Roman

Modern Türk edebiyatında başlangıçta transhümanizmle ilgili anlatımlara pek rastlanmasa da özellikle şiir türünde Doğu ve Batı kültüründe yer alan motifler, mitler bağlamında bir değiniden söz etmek mümkündür. Teknolojiyle ilgisiz olan bu değinilerin daha çok insanın/varlığın kendini dönüştürme, gerçekleştirme ve aşma arzularıyla birlikte ölümsüzlük ve sonsuzluk arayışı çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. Şairler motifleri, mitolojik unsurları çeşitli bağlamlarda şiire konu ederek bu unsurların insan yaşantısı ve duyguları üzerindeki etkilerini simgeledikleri anlam örüntüleri çerçevesinde işlerler. Tevfik Fikret’in “Promete” (1911) şiiri ile Mustafa Seyit Sutüven’in “Sutüven” (1934) şiiri bu tarza örnek gösterilebilecek metinler olarak düşünülebilir. Bununla birlikte Türk şiirinde sanayileşmenin etkisiyle insan-makine ilişkisi bağlamında transhümanizm kavramıyla yorumlanabilecek, bu düşünceye hamledilebilecek şiirlerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Gökhan Tunç, “Nâzım Hikmet’in teknolojiyi, insanlığın içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulması için çıkış yolu” olarak gördüğünü, “Makinalaşmak”, “Açların Gözbebekleri” gibi şiirlerinde “çağın getirdiği ve getireceği teknolojik araçlarla, özellikle verili insan bedeninin zayıflıklarını, güçsüzlüklerini aşmak iste[diğini]” ifade etmektedir (Tunç, 2021, s. 2718).

Diğer yandan roman türünde doğaüstü, ütopyik varlıkları, mitolojik figürleri konu etme bağlamında bilim kurgu, deneysel, distopik, fantastik vb. romanlarda insan bedeninin ve zihninin sınırlarının aşılması, sonsuzluk ve ölümsüzlük arayışı gibi hususlar işlenmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle roman türünün kavramsal çerçevesi genişlemiş, bilimsel yenilikler ve teknolojik gelişmeler romanlarda ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte insanın/insanlığın farklı boyutlara evrilmesiyle birlikte roman yazarları makul/sıradan insanın değil, akli/mantığı zorlayacak üst varlığın/insanın peşine düşmüştür.

Distopik, fantastik ve bilim kurgu roman yazarları, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilişkili olarak insanın sınırlarını zorlayan, onun kendini aşma ve gerçekleştirme süreçlerini irdeleyen eserler kaleme almıştır. Her ne kadar bu romanlar, adı anılan türler içinde değerlendirilseler de son yıllarda bu sınıfa giren romanların büyük bir kısmında teknolojik gelişmelere bağlı olarak transhümanist izleklerin ve ögelerin işlendiği söylenebilir. Hatta bazı romanların doğrudan transhümanist düşüncenin ilkelerini temel aldığı iddia edilebilir. Bu doğrultuda Özlem Alpin Kurdoğlu'nun *Son Cephede Şafak* (2000) ve *Yüreğin Zafere Çağrısı* (2003), Sadık Yemni'nin *Ölümsüz* (2004) ve *Hayalet Kapısı* (2018), Murat Gülsoy'un *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* (2016), Barış Müstecaplıoğlu'nun *Osmanlı Cadısı* (2016) ve *Ahtapotun Rüyası* (2021), Umut Altın'ın *Köprüaltı* (2017), Funda Özlem Şeran'ın *Phobos* (2017), Murat Menteş'in *Antika Titanik* (2018), Arda Öngören'in *Alfa ve Omega* (2018), Orkun Uçar'ın *Opus* (2022) adlı eserleri bu sınıfa giren romanlara örnek olarak gösterilebilir. Bu eserlerde bir taraftan teknolojik araçlarla insanın doğal sınırlarının genişletilerek varili varlığının ötesine geçme çabası ele alınmış bir taraftan da diğer varlıklarla/yaratıklarla ilişkilerine, mücadelelerine yer verilmiştir. Aynı zamanda bu romanlarda transhümanizm düşüncesinin çevrelediği üst insan, ölümsüzlük, klonlama, mutasyon, simülasyon (benzetim) kavramları ve olguları etrafında yapay kimliklerin, insanüstü varlıkların, robotların, siborgların ve vampirlerin işlendiği gözlemlenmiştir.

4. Bilim, Teknoloji ve Transhümanizm Düşüncesi Etrafında Murat Gülsoy'un Edebî Dünyası

Murat Gülsoy (d. 1967 -), mühendislik kökenli bir akademisyen olarak edebiyat dünyasında kendine özgü bir yer edinmiştir. 1990'lerden itibaren yazdığı öykü ve roman türündeki eserleriyle Türk edebiyatında tanınan Gülsoy, kurgusal ürünlerinde modernist ve postmodernist edebiyat anlayışlarını benimsemiştir. Bununla birlikte eserlerinde deneysel, bilim kurgu, fantastik edebiyatın verimlerine de yer veren yazar, bu çerçevede bilimsel ve teknolojik gelişmeleri kurguya dâhil etmiştir. Edebiyatın değişen, gelişen yönleriyle de ilgilenen Gülsoy, aynı zamanda deneme, eleştiri ve inceleme türlerinde eserler kaleme almıştır. Yazı serüveninde Oğuz Atay, Jorge Luis Borges, Gérard de Nerval, Fyodor M. Dostoyevski gibi isimlerden etkilenen yazar, yaratıcı yazarlık atölyeleri kurarak yazar adaylarına yol göstermiştir (Kulak, 2019; Yılmaz, 2021).

Gülsoy, teknolojik ve bilimsel ilerlemeyi, insanı iyileştirme ve geliştirme sürecinin bir aracı olarak görür. Yapay zekâ ile diğer teknolojik yeniliklerin sanat ve edebiyat üzerinde yarattığı etkiyi önemser. Bu araçların kullanımının görsel sanatlardaki yenilikler, edebiyat dünyasında yaşanan değişimler, sanal gerçeklik ve yaratıcılık bağlamında yararlı olacağını düşünür. Söz gelimi yazar, son yıllarda öne çıkan yapay zekâyâ bakışını “Ben yapay zekâdan ne korkanlardanım ne de böyle ‘her şeyi onlar yapacak artık,’ diyenlerdenim. O da bir teknoloji sonuçta. Diğer bütün teknolojiler gibi nasıl kullandığımıza bağlı bundan sonra. Ben yaratıcılığımı kamçılacak şekilde kullanmak isterim hep” (Çelik, 2023) sözleriyle dile getirir.

Teknoloji alanındaki gelişmelerin edebiyatı da bir yönüyle etkilediğine inanan Gülsoy, kurgusal eserlerinde insanın farklı boyutlarının olabileceğini göstermeye çalışır. Romanlarında yer yer bilim ve teknolojinin imkânlarından yararlanarak insanın varlık sebebini, kimlik arayışını, çıkmazlarını modern ve postmodern romanın anlatım olanaklarıyla ele alır. Bu bağlamda yazarın *Bu Filmin Kötü Adamı Benim* (2004) *Sevgilinin Geciken Ölümü* (2005), *Nisyan* (2013), *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde* (2014) ve *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* (2016) romanları; insan doğasının, bedeninin, bilincinin ve psikolojisinin irdelenmesiyle öne çıkarlar. Romanlarda karakterlerin bir taraftan yalnızlık, kimsesizlik, kimliksizlik, ölüm, yaşlanma, kendini gerçekleştirememe, unutulup gitme gibi durumlar karşısındaki endişe ve tepkileri anlatılırken bir taraftan da kendini gerçekleştirme ve aşma çabalarına, sınırlarının ötesine geçme arzularına yer verilmektedir.

Dolayısıyla Gülsoy'un bazı romanlarında teknolojik buluşları ve bilimsel yenilikleri çeşitli yönlerden ele aldığı söylenebilir. Özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insanı/varlığı nasıl dönüştürdüğü üzerinde durarak insanın yeni değerler ve imkânlarla olan birlikteliğini sorgular. Dolayısıyla onun eserlerinde teknoloji, modern dünyanın hızla değişen dinamikleri içinde insanın kayboluşunu ya da kendini yeniden buluşunu anlamak için bir zemin oluşturur. Yazar, biyolojik bir varlık olan insanın çeşitli problemlerini (yalnızlık, aidiyetsizlik, korku, kendini gerçekleştirememe) bilimi ve teknolojiyi de içine alan bir çerçevede işler. İnsanın verili olan imkânlarını, kabiliyetlerini sorgular; doğal sınırlarını teknolojinin imkânlarıyla ne ölçüde aşabileceğini -gerçekliği aşan bir tarzda- ele alır. Bununla birlikte bazı eserlerinde bilim ve teknolojinin insanı iyileştirme ve geliştirme sürecindeki iyi-kötü, olumlu-olumsuz yansımalarına yer verir. Bu tarz yönelimlerin farklı ve beklenmedik sonuçlar doğurabileceğine işaret eder. Bu bakımdan Gülsoy'un bazı eserleri insan doğasını, bilinç, zihin ve teknoloji kavramlarını irdelleyen yönleriyle transhümanizm bağlamında incelenmeye uygun görünmektedir.

Gülsoy'un yazıya konu olan *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı farklı okumalara, incelemelere açık bir eser hüviyetindedir. Bununla beraber eser; insan doğasına müdahale edilmesi, yaşlılığın geciktirilmesi, hastalıkların iyileştirilmesi (yalnızlık bir hastalık olarak romanda işlenir), mutsuzluğun ortadan kaldırılması, başka bedenlerde ve zihinlerde var olma uygulamaları açısından transhümanizm kavramı/düşüncesi etrafında değerlendirilebilecek özellikler taşımaktadır. Romanda insanın daha sağlıklı olması, yaşlılıktan kurtulması, fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin artırılması, kendini gerçekleştirme arzusu ve sınırlarını aşma potansiyeli gibi hususlar çerçevesinde transhümanist öğelerin işlendiğinden söz edilebilir.

5. Bilincin ve Zihnin Aşılması/Aşındırılması: *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* Romanında Transhümanist İzlekler ve Öğeler

Murat Gülsoy'un sekizinci romanı *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet*, 2016'da Can Yayınları arasından çıkmıştır. Yer yer bilim kurgu, fantastik, distopik; ekseriyetle postmodern edebiyatın unsurlarını, özelliklerini taşıyan eser, üstkurmaca tekniğiyle kurgulanmıştır. "İçindekiler" sayfasıyla sunulan roman; "Önsöz: Sonra Yavaş Yavaş

Delirdim”, “Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet”, “Sonsöz: Bu Akşam Beni Bekleme Çünkü Gece Siyah Beyaz Olacak” ile “Sayıların Gizli ve Güncel Anlamları”, “Ay Işığında Yazılanlar” ve “Kara Sayfa” alt başlıklarını taşıyan “Ekler” bölümlerinden oluşmaktadır.

Parçalı, karmaşık bir yapısı olan ve postmodern edebiyatın üstkurmaca, metinlerarasılık gibi yöntemleriyle inşa edilen romanın üç düzlemde kurgulandığı söylenebilir. Birinci düzlem; kurmaca yazarın konuştuğu, içini döktüğü, roman karakteriyle özdeşleştiği “Ön söz” ve “Sonsöz” bölümleridir. İkinci düzlem, asıl roman metnini oluşturan “Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet” bölümüdür. Üçüncü düzlem ise kurmaca yazarın bilincinden dökülenleri ihtiva eden “Ekler” bölümüdür. Bilinç akışı tekniğiyle oluşturulan bu bölüm, kurmaca yazarın zihninin parçalanmışlığını gösteren aynı zamanda ölüm, hakikat, akıl, delilik ekseninde sayıklamalarını içeren bir nevi kendini sağalttığı pasajlar olarak değerlendirilebilir. Bu bölüm kurmaca yazarın bölünmüşlüğü, varoluşsal sorgulamalarını, üzüntülerini içerdiğinden birinci düzleme dâhil edilebileceği gibi asıl metindeki anlamın belirginleştirildiği, anlatılanların bir tür sentezlendiği çerçeve bir metin gibi de düşünülebilir.

Dolayısıyla romanın parçalı, eklektik, karmaşık yapısı yazarın dünyayı, yaşamı nasıl gördüğü ve yorumladığıyla ilgili bir sezi oluşturmaktadır. Nitekim yazar da romanında 2000’li yılların başındaki Türkiye’yi, insanın (halkın) o günlerde yaşadığı kafa karışıklığını anlattığını söylemektedir: “[O] bizim işte 2000’li yılların başındaki karmaşamızı, kafamızın nasıl karışık olduğunu anlatıyor. Bir tarafta Borges’e mektup yazıyor, Tanpınar’ı anlatıyor, öteki tarafta bambaşka bir şey oluyor, bunun arasında bir sıkışmışlık, bir başkasını içine alma arzusu... karmakarışık bir şey” (Yılmaz, 2021). Bu bakımdan romanın iki düzleminde de insanın (kurmaca yazarın, roman kahramanının) içsel ve zihinsel karmaşasına odaklanıldığı belirtilebilir. Birinci düzlemde amnezi hâli yaşayan kurmaca yazarın unutulma, yalnızlık, yok olma, kaybetme, ölüm gibi korkuları işlenirken; benzer durumlar ve korkular daha baskın bir şekilde asıl hikâyenin anlatıldığı ikinci bölümde Mirat Alsan karakteri üzerinden anlatılmaktadır.

Romanın kurmaca ve gerçeklik ikilemini belirginleştiren üstkurgusal yapısı, yazarın estetik dünyasındaki meseleleri dile getirmek için seçtiği bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu durum Gülsoy’un kurgu ve gerçeklik düzleminde insanın karmaşasına odaklandığını göstermektedir. Zira yazar, “Ön söz” ve “Sonsöz” kısımlarında rüya, gerçeklik, geçmiş, ölüm, akıl, delilik, bellek ve hatıralar etrafında kurmaca yazarın kafa karışıklığını ortaya koyarken, asıl roman kısmında Mirat’ın yaşadığı zihinsel karmaşayı anlatmaktadır. Dolayısıyla üstkurmaca, araçsal bir öge olmaktan çıkarak yazarın bu tekniği romanın amacı hâline getirdiğini, yeni bir gerçekliği inşa etmek için kullandığını göstermektedir. Bu husus insan-makine birleşimiyle gerçekliğin yeniden inşa edilmesini ve insanın dönüştürülmesini amaçlayan transhümanizmle beraber düşünüldüğünde daha anlamlı hâle gelmektedir. Romanda “çağın değişen gerçeklik algısı” (Bolat, 2021, s. 11) üstkurmaca tekniği ile sunulurken insanın bedensel ve zihinsel düzeyde aşındırılan, değiştirilen gerçekliği de transhümanizm kavramı etrafında ele alınmaktadır.

Romanın açılışı, “Ön söz” başlığı altında ünlü yazar Borges’e hitaben yazılan “Sonra Yavaş Yavaş Delirdim” başlıklı bir mektupla yapılmıştır. Kurmaca yazarın ağzından yazılan ve bir üst/ön metin özelliği taşıyan bu mektup yazı, yazgı, yazmak, yazar(lar), kitap(lar), kütüphane, ölüm, yaşam, ikinci hayat, değişim, dönüşüm, okur, insan gibi meseleler üzerine yoğunlaşmaktadır:

“Malzemesi ölümdür kitapların. Ölü ağaçlardan elde edilen kâğıt, ölü hayvanların derilerinden yapılan ciltler; ölü yazarların sözleri. Orada öylece dururlar. Çok ayrıntılı bir mezarlıktır kütüphane. Üstelik insanlar tüm bu ölüm artıklarının zaman ötesine ulaşma gibi bir özelliğe sahip olduğunu düşünürler. Ne garip bir yanılsama” (Gülsoy, 2016, s. 12).

Samimi bir edayla yazılmış bu mektup her ne kadar asıl roman metninden bağımsızmış gibi görünse de bir bakıma romanın amacını, konusunu açıklamakta; anlatılacaklarla ilgili bir farkındalık oluşturmaktadır. Mektupta yazıyla yaşamı bütünleştiren kurmaca yazar, yazıyı/yazmayı “herkesin bildiği, birbirinden gizlediği bir ikinci hayat”, kitapları da “insanın ölümden sonraki uzantısı, bir ölüm nesnesi” olarak görmektedir (Gülsoy, 2016, s. 14). Kitaplar da ölümün bir uzantısı olarak görüldüğü için yayımlandıktan sonra yazarın toplumun gözünde yeniden doğuşuyla başlayacak ikinci hayatını simgelediği düşünülebilir. Bu bakımdan yazı/yazma, kitaplar/yapıtlar; ölüme, unutulmaya, yok oluşa karşı bir direniş, sonsuzluğa ve ölümsüzlüğe bir yöneliş olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla yazarın yazma edimine ve kitaplara yüklediği anlamla transhümanizmin öne sürdüğü fikirler arasında bir ilgi kurulabilir.

Buna ek olarak mektubun başka bir yazara değil de Borges’e yazılması bu ilgiyi kuvvetlendirmektedir. Zira Borges, bazı öykülerinde bellek, bilinç, ölüm, hatırlama, unutamama gibi hususlar etrafında insana dair değişimleri ele almıştır. Onun meşhur öykülerinden “Bellek Funes” gördüğü, yaşadığı şeyleri unutamayan bir kişinin karşılaştığı sorunları işlemektedir. Borges, bir kaza sonucu her şeyi hatırlamaya başlayan ve unutmama yetisi kazanan kahramanı Funes için “hikâyemin sihirli compadrito’su hakkında üstinsanların öncüsü, yerel ve kırsal bir Zerdüş diyebilirim” (akt. Quiroga, 2013, s. 28) değerlendirmesinde bulunur. Bir bakıma Borges için unutmamak, her şeyi anımsamak ve sınırsız belleğe sahip olmak üst insan olmakla, sonsuzluğa erişmekle eş değerdir. Böylelikle romanın başında kurmaca yazarın bir mektup aracılığıyla Borges’le konuşması, ona içini dökmesi asıl hikâyede/metinde ele alacağı transhümanist izleklerle ilişkilendirildiğinde daha anlamlı hâle gelmektedir.

Borges’e içini açtığı/döktüğü mektupta kurmaca yazar, babası öldükten sonra onun gizli çekmecelerini karıştırdığını ve ardından yavaş yavaş delirdiğini itiraf eder. İnsanın zihinsel ve ruhsal süreçlerine dair eksikliklerini olumsuz yöndeki değişimlerini gündeme getirerek içsel karmaşasını ortaya döker. Söz konusu mektup, transhümanizmin insanın kendini aşmasının, sınırlarının ötesine geçmesinin gerekliliğini çağrıştıran “[s]iyah bir maddeden yaptım kendimi. Yeniden. Unutarak. Geleceğin içinden bir gelecek, bedenimin içinden birkaç ölü çıkardım ve sonra yazdım” (Gülsoy, 2016, s. 21) cümleleriyle son bulur. Kurmaca yazarın mektubunu “kurgusal metin ürettiğini söylediği anda sonlandırması,

yazının sınırları içerisinde hapsoldüğünü ve onun ötesine geçemediğini akla getirmektedir” (Damak, 2019, s. 119). Romanla aynı adı taşıyan ikinci bölümde anlatılanlar da kurmaca yazarın mektupta üzerinde durduğu konularla örtüşmektedir. Zira birinci bölümde karmaşık bir ruh hâli içinde kurmaca yazarın duygu dünyası sunulurken ikinci bölümdeki hikâyede de “ölü kişilerin zihinlerinin yaşayan kişilere aktarılabilirdiği, bu yolla ölenlerin bir nevi yeniden canlanabildiği, yaşayanların ise yalnızlık sorunundan kökten bir biçimde kurtulabildiği, yarı bilim kurgusal yarı distopik bir dünya tasavvur edilir” (Damak, 2019, s. 119). Ayrıca kurmaca yazarın hikâyelerinde anlattığını söylediği “yaşamla ölüm arasında asılı kalmış kadınlar, insanın zihninde yaşattığı ölü kadınlar” (Gülsoy, 2016, s. 18) ile ikinci bölümde teknoloji aracılığıyla ölmüş bir kadın olan Esra’nın zihninin Mirat’ın zihnine yüklenerek ona yeni/ikinci bir hayat şansı verilmesi benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan Borges’e hitaben yazılan mektup, romanın temel düzleminde anlatılan meselelerle örtüşmekte, kurmaca yazarın sorgulamalarını daha anlamlı hâle getirmektedir. Dolayısıyla yazarın daha romanın başına koyduğu ön sözle ölümsüzlük, ikinci hayat, değişim gibi meseleler etrafında transhümanist ögelere, izlemlere değineceğini okura sezdirmediği söylenebilir.

Romanın ikinci düzlemi olan asıl metin/roman “Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet” başlığı altında oluşturulmuştur. Romanda Mirat Alsan, İstanbul’da bir üniversitede matematik dersleri veren -muhtemelen profesör- bir öğretim üyesidir. Gelenekçi ve eski [kafalı] bulunduğu, akademik anlamda kendini yenilemediği için görev yaptığı fakültede, bölüm başkanı Mehmet Tonguç Bey tarafından emekliliğe zorlanır. Hem üniversite ortamında hem de sosyal yaşamında iyiden iyiye yalnızlaşan Mirat, baskılara daha fazla dayanamaz ve kırk dokuz yaşında emekliliğini ister. Emekli olduktan sonra karmaşık duygulara kapılan ve bir düşünce sarmalının içine giren Mirat, hayatında birtakım değişiklikler yapmaya karar verir. İşe ise oldukça eski, yıllarca üstünden çıkarmadığı için okulda alay konusu olan baba yadigarı, yirmi yıllık ceketini değiştirerek başlar.

Yeni ceketini üstüne geçirdikten sonra caddede karnını doyurmak için bir yer ararken el ilanları dağıtan büyücü kılıklı bir delikanlıdan broşür alır. Yemeğini yerken daha önce cebine attığı broşürü alıp okumaya başlar. İlk başta pek bir şey anlamaz. Biraz üzerine yoğunlaşınca ilanda birebir kendisinin tarif edildiğini düşünür. Ancak bu türden bir el ilanı ile duyurulan hizmetin gerçekliğinden kuşku duyar. “JANUS” adı verilen bu hizmetin bir para tuzağı; bir tür eş bulma, evlendirme organizasyonu olabileceğini aklından geçirir. Ancak daha fazla dayanamayıp merakına yenik düşer ve kâğıttaki adrese gider. Romanın transhümanizm düşüncesiyle somut düzlemdeki ilgisi de Mirat’ın Janus teknolojisiyle tanışması ve bu teknolojiden yararlanması bağlamında gelişir.

Janus, insan-makine birleşimiyle “ölen kişilerin zihinlerini başkalarının zihinlerine aktara[n]” (Gülsoy, 2016, s. 31) bir teknoloji hizmetidir. Mirat, adresteki görevliler tarafından kendisine anlatılan bu zihin aktarımını, ilk başta gerçekçi bulmaz. Ölen insanların zihinleri, yaşayan kişilere aktarılsa bile bunun yalnızlığa bir çare olarak sunulmasını anlamlandırmakta zorlanır. Bunun üzerine görevlilerden biri, onu “Bir kişiyi içinize alıyorsunuz, o zihninizde size arkadaşlık ediyor, nereye giderseniz gidin yanınızda,

sizin en yakın dostunuz oluyor... Onunla konuşabiliyorsunuz, deneyimlerinize ortak edebiliyorsunuz. Onun anılarını hatırlayabiliyorsunuz. (...) Ona ikinci bir hayat imkânı sağladığınız için size minnettar olan biri” (Gülsoy, 2016, s. 32) sözleriyle ikna etmeye çalışır.

Mirat ilk başta ikna olmasa da bir başkasını içine alma, zihnine konuk etme düşüncesi ona cazip gelir ve sisteme kaydolmayı kabul eder. Zira bu hizmeti almak için ölmeden önce bu kuruluşa kayıt olmak, zihnin başka zihinlere aktarılması için bir anlaşma yapılması gerekmektedir. Bir tür “hayat sigortası” olan bu anlaşma, kişinin ölümünden sonra devreye girmektedir. Ölüm raporu düzenlendikten sonra bu kişilerin beyinleri özel bir ortama alınıp “bilişim ara yüzü sağlanmak üzere” hazır bekletilmektedir. Ancak hizmette şöyle bir husus vardır: Ölen kişi yaşamını yitirdikten sonra ortalama kırk sekiz saat içinde başkalarının zihnine konuk olma şansına sahiptir. Bu süre aşıldığında beyin tamamıyla bozulduğu için transfer yapmak mümkün olmamaktadır (Gülsoy, 2016, s. 32). Bu bakımdan *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanının ilk başta transhümanist düşünceyle bağdaşan yönü Janus hizmeti ve bunun uygulanma biçimidir. Bu hizmet sayesinde ölmüş insanların zihinleri başka zihinlere aktarılarak yaşamaya/yaşatılmaya devam edebilecektir. Böylelikle insanlar, bilinç düzeyinde ölümsüzlüğe ulaşacaktır.

Bununla birlikte zihnini başkalarına açan (doğal yaşamını sürdüren) insan da olumlu değişimler yaşayacak ve kendini yenileyecektir. Roman başkışisi özelinde düşünüldüğünde emekli olan ve sosyal çevresi tarafından dışlanan Mirat yalnızlığından kurtulacak, iyi bir hayat yaşamaya başlayacak, mutlu olacak ve başkaları tarafından değer görecektir. Aynı zamanda sisteme kayıt yaptırdığı için öldüğünde başka zihinlerde yaşama olanağı elde ederek ölümsüzlüğe ulaşma şansı yakalayacaktır. Bu husus transhümanizmin “insan doğasının teknolojik müdahalelerle dönüştürmeyi amaçlayan ve insanın bedensel sonluluğundan, kırılğanlığından ve başarısızlığından arındırabileceği düşüncesini” (Doede, 2009, s. 40) akla getirmektedir. Zira romanın kurgusal düzlemi ve olay örgüsü de başkışinin teknoloji yardımıyla dönüştürülmesi, değiştirilmesi üzerinden şekillenmekte onun yalnızlığının, kırılğanlığının ve başarısızlığının ortadan kaldırılması üzerinden ilerlemektedir. Dolayısıyla romanda insan-makine etkileşimiyle transhümanizmin insanı iyileştirme, güçlendirme arzusuna ve ölümsüzlük arayışına atıfta bulunduğu söylenebilir.

Gülsoy’un akademik geçmişi ve mühendislik alanındaki faaliyetleri bu düşünceyi desteklemektedir. Kaldı ki Gülsoy, romanla ilgili bir söyleşisinde insanın yaşlanmasına, hastalanmasına atıfta bulunarak onun başka zihinlerde veya bedenlerde yaşatılma olasılığı etrafında romanın oluşum süreciyle ilgili şunları söyler:

“İnsanın bedeni yaşlanıp iş göremez hale gelince zihni başka bir ortama aktarılabilse sonsuza dek yaşayabilir diye düşünmüştüm öncelikle. Ardından ya bu ortam bir bilgisayar değil de başka bir insanın zihni olursa diye sordum kendime. O zaman insanlar kendilerini yalnız hissetmemek için başkalarını içlerine alabilirler düşüncesi doğdu” (Bilgici, 2016).

Yazarın romanla ilgili bu sözleri, teknoloji yardımıyla insanın zayıflıklarını, hastalıklarını ortadan kaldırmayı hedefleyen transhümanizm ilkeleriyle uyusmaktadır. Bir bakıma yazar, makine/teknoloji ve insan birlikteliğiyle transhümanistlerin gerçekleştirmek istediklerini romanda ele almış; yalnız, güçsüz, sağlıksız roman kişisi üzerinden transhümanist değerlerin insanlık için yararlarını ve zararlarını kurgunun imkânlarıyla sorgulamıştır.

Diğer taraftan romanın başkışisi için seçilen isim de transhümanizmin üst insan yaratma, insanı tanrılaştırma arzusuyla özellikle insanın Tanrı'yla özdeşleştirilmesi bağlamında düşünülebilir. Türkçede “ayna” anlamına gelen Arapça “mirat” sözcüğünün dinî, felsefi, mitolojik anlamları ve sembolik kullanımları bu ilgiyi mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte karakterin adının Mirat olarak seçilmesi onun bir bakıma kurmaca yazarın (yaratıcısının) aynası, yansıtıcısı olduğunu imlemektedir. Zira tasavvuf anlayışında ayna sembolik olarak kâinatın ve bütün varlıkların Allah'ın tecellisi olduğunu; tüm varlıkların O'nun birliğini, hakikatini yansıtmak için yaratıldığını ifade etme amacıyla kullanılmaktadır (Kâşânî, 2015, s. 512). Dolayısıyla romanda Mirat'ın karmaşa, kırılma, üzüntü, yalnızlık durumları onun yaratıcısı konumundaki kurmaca yazarın yaşadığı benzer durumları göstermek, yansıtmak için anlatılmıştır. Bu anlamda “yazar-anlatıcı, karakterine Mirat ismini vererek kendi varlığını, dış ve ruhsal gerçekliğini karakteri üzerine yansıtacağını ve bu yolla karakterinin, kendisinden akisler taşıyan bir ayna olacağını belirtmiş olur” (Damak, 2019, s. 21).

Öte yandan bu teknoloji için seçilen “Janus” adlandırmasının verilecek hizmetle uyuşan kültürel ve tarihsel bir anlamı vardır. Çünkü Janus (İanus) Roma mitolojisinde bir yüzü sağa bir yüzü sola bakan tanrı/figür olarak bilinmektedir. Janus'un birçok tanrının kudretini ve özelliklerini üzerinde taşıdığına inanılmaktadır. Zamanın, değişimin ve başlangıcın tanrısı olarak da kabul edilen Janus'un birbirinin aynı veya zıttı tüm eylemleri etkilediği düşünülmektedir. İuppiter'in kovduğu Saturnus'u konuk ettiğinden onun kendisine geçmişi ve geleceği görme yetisi bağışladığı söylenmektedir. Dolayısıyla Romalılar onu iki çehreli olarak canlandırmışlar; heykellerde ve sikkelerde onun çift yüzlü profiline yer vermişlerdir. İki farklı yöne baktığı için geçmişi ve geleceği bildiği varsayılan Janus'un aynı zamanda başlangıç ve bitişleri, iyilik ve kötülükleri temsil ettiği belirtilmektedir. Yüzü kapılar gibi iki yöne baktığından şehrin kapılarını bekleyen, koruyuculuğunu yapan “eşik/kapı tanrısı” olduğu da varsayılmaktadır. Ölümünden sonra halkın belleğinde ölümsüzlüğe yükseldiği söylenen Janus, insanlığa uygarlık yollarını göstermesi, bilgisi, görgüsü ve zamanını aşması gibi özellikleri açısından bilgeligi de sembolize etmektedir (Erhat, 1996, s. 150; Saraçoğlu, 2018).

Gülsoy, romanında Janus mitine atfedilen özellikleri teknolojik imkânlarla birleştirerek insanın sınırlarını aşması, ölümsüzlüğe erişmesi bağlamında kullanır. Mirat'ın eline tutuşturulan broşürün alt kısmında tıpkı Janus gibi yüzü iki ayrı yöne bakan, biri karanlık biri aydınlık içinde bir insan portresi vardır (Gülsoy, 2016, s. 27). Karanlık taraf geçmişi,

ölümü temsil ederken aydınlık taraf ise geleceği ve yaşamı temsil etmektedir.³ Aynı zamanda birazdan değinileceği üzere Mirat'ın birden fazla kişiyi zihnine alması ve bu zihinsel süreçleri takip edebilmesi, Janus'a atfedilen insanüstü yeteneklerle birlikte düşünülebilir. Bu yönüyle söz konusu hizmete ad olarak seçilen Janus miti, transhümanist özelliklerin ilk görüldüğü mitolojik varlıklarla ilişkilendirildiğinde daha anlamlı hâle gelmektedir. Bu husus eserin transhümanizmle ilgisini ve bu düşünce çerçevesinde okunabilirliğini pekiştirmektedir.

Janus şirketinin el ilanı

(Gülsoy, 2016, s. 27)

Janus'u (İanus) gösteren bir Roma parası

("Janus görseli", 2010)

Romanda Mirat, Janus hizmetindeki zihin aktarımının nasıl ve hangi araçlarla gerçekleştiğini, yan etkilerinin olup olmadığını sorguladığında görevliler ona sistemin nasıl çalıştığını anlatarak onun kuşklarını gidermeye çalışırlar. Bilgisayar üzerinde "gelişkin bir MR cihazı" gibi tasarlanmış olan Janus teknolojisinde önce "verici beynin tüm bağlantıları çözümleniyor, ardından ev sahibi beyne aktarılıyor[dur]." Aktarma işi duyular aracılığıyla "tüm sinir uçlarının, tüm reseptörlerin uyarıl[masıyla]" gerçekleştirilir (Gülsoy, 2016, s. 33). Ölen kişileri zihnine kabul edecek kişiye her gözeneği uyarıcılarla dolu bir tulum giydirilir. Bu gözeneklerden alıcı, konuk kişiyi zihnine almaktadır. Bunun yanı sıra özel bir gözlük, kulaklıklar, ağıza ve buruna yerleştirilen özel parçalarla insanın beş duyusu uyarılarak aktarım gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda

³ Burada Janus'un bir yönü aydınlık, diğer yönü karanlık yüzü aynanın bir yüzü parlak bir yüzü mat olan özelliğini hatırlatmaktadır. Bu kapsamda ayna anlamına gelen roman karakterinin adını (Mirat) Janus mitinin simgelediği anlama ilişkilendirmek mümkündür. Böyle düşünüldüğünde Mirat'ın bir yönü aydınlık, bir yönü karanlık şeklinde değerlendirilen transhümanizmin olumlu-olumsuz yönlerini yansıtan, gösteren bir ayna olduğu söylenebilir. Yazının ilerleyen kısımlarında da bahsedileceği gibi Mirat'ın Janus teknolojisinden yararlanmaya başladığı andan itibaren hayatında olumlu yönde değişimler olsa da zaman zaman yaşadığı kırılmalar, pişmanlıklar, bedeninin çektiği acılar transhümanizmin karanlık, tehlikeli yüzünü göstermekte ve bu sembolik ilgiyi doğrulamaktadır.

Janus hizmetinin teknolojik yönü, uygulama biçimleri, kullandığı araç ve gereçler transhümanizmin yöntemleri ve gereçleriyle uyumlu görünmektedir.

Mirat bu hizmetin kendisi için bir maliyeti olup olmadığını sorguladığında olmadığı yanıtını alır ve görevlilerin “beta sürümü” üzerinde çalıştıklarını öğrenir. Hizmetten para almamalarını denek olarak insanları kullanacak olmalarına bağlar. Yan etkilerini ve sakıncalarını sorguladığında ise görevliler bunu tam olarak kendilerinin de bilmediğini ve bu sebeple denemeler gerçekleştirdiklerini belirtirler. Otuz binin üzerinde Janus katılımcısının olduğunu ve şimdiye kadar birkaç kişi dışında bir sorun çıkmadığını ifade ederler. Sorun olarak bahsedilen kişilerin de intihar ettiği bilgisini verirler (Gülsoy, 2016, s. 33-34).

Mirat iş birliğini kabul edince ilk olarak ona zihnine kabul edeceği kişinin ölmeden önce kendini tanıttığı video kaydını izletirler. Bu video kaydı trafik kazasında ölen Esra adlı genç bir kadına aittir. Esra video kaydında kendini tanıttıktan sonra bu hizmeti neden almak istediğini şöyle dile getirir:

“HBO dizilerinin hastasıyım ama belki siz bu kaydı izlerken dünya çok değişmiştir, HBO da ne diyebilirsiniz... Uzun yaşamaya kararlıyım yani. Hayattan beklentilerim yüksek. Her şeyin en güzeline erişmek istiyorum. Bir kez dünyaya geliyoruz ve mutsuz olmak için aptal olmak gerekli. (...) Evet, hayat felsefem bu...” (Gülsoy, 2016, s. 35).

Burada Esra'nın Janus teknolojisinden yararlanma isteğinin uzun yaşama, mutlu olma, özgürce hareket etme ve her şeyin en iyisine, en güzeline sahip olma arzusundan ileri geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla genç kadının bu istekleri, transhümanist düşüncenin insana dair daha uzun yaşama, daha mutlu olma, her şeye erişme, sınırsız özgürlüğe sahip olma gibi iyileştirici ve olumlu yönlerini hatırlatmaktadır.

Mirat, tulumu giydikten, gerekli teçhizat takıldıktan sonra Esra'nın yaşadıklarını deneyimlemeye başlar ve onun hayatını kapsayan bir gezinti yapar. On iki saatlik bir sürede Esra'nın zihninde konaklayan Mirat, bu süre bitiminde şiddetli bir baş ağrısıyla ve bir düş gördüğü sanrısıyla uyanır. Bu deneyim esnasında kalp atışları hızlanmış, kulaklarını yoğun çınlama sesleri doldurmuştur. Bu olumsuzluklara karşın Mirat, Janus teknolojisiyle daha önce deneyimlemediği bir durumu tecrübe eder. Esra'yı zihnine konuk ettiğinden sonra geçen her dakika kendini daha iyi hissetmeye başlar (Gülsoy, 2016, s. 40). Burada makine-insan etkileşimiyle insanın daha iyi ve mutlu hissetmesinin sağlandığı söylenebilir.

Bu deneyim esnasında Esra ile ilgili de ilginç bir durum söz konusudur. Esra panik içinde bir yerde kısılp kaldığı için görevlilerden yardım ister. Ancak görevliler onun ölmeden önce Janus hizmeti almak için polişe imzaladığını belirtirler. Esra ise öldüğüne inanmaz ve bu durumu saçmalık olarak değerlendirir. Görevliler onu Mirat ile tanıştırap içinde bulunduğu zihnin ona ait olduğunu söylerler. Daha sonra görevliler, Mirat'a yalnız konuşmaları gerektiğini bildirip “ikiyüzlü JANUS kabartmalı bir yüzük” uzatırlar. Ardından sağ elinin yüzük parmağına bunu takmasını ve kabartmaya bastırmasını söylerler. Mirat bu kabartmaya bastırınca elektroşok devreye girer ve parmağından bütün

vücuduna yayılan korkunç bir acı dalgasına maruz kalır. Böylelikle Esra onun zihninin derinliklerinde kaybolur (Gülsoy, 2016, s. 39-40). Burada Mirat ile Esra'nın korkuları, maruz kaldıkları bedensel ve zihinsel zorlamalar transhümanizme yönelik eleştirileri akla getirmektedir.

Mirat, zihnindeki Esra ile (daha çok Esra'nın istekleri doğrultusunda) bir gezintiye çıkar. Artık Esra'nın gözünden dünyaya, çevresine, Boğaz'a, sulara bakıyordur Mirat. Bu gezinti esnasında kendisinin geçmişe kıyasla daha farklı biri olduğu kanısına varır:

“Oysa şimdi kendine güvenle dolup taşıyor, adımları sağlam basıyordu. (...) Sanat öğrencileri renkli kıyafetleriyle kalabalığın içinden seçiliyorlardı. Eskiden onlara bakmak beni tedirgin ederdi, şimdi neşe içindeyim. Çok iyiyim. (...) Baktığı her yerde yeni bir şeyler görüyordu. (...) Canlanmıştı. Esra'yı içine aldığından beri yaşamak arzusuyla dolmuştu sanki. (...) Mirat uzun zamandır tatmadığı ama ne olduğunu çok iyi bildiği bir duyguyu yaşıyordu. Sevinç!” (Gülsoy, 2016, s. 45-47).

Benzer duyguları Esra da yaşar. Kendisi ölü olduğu için Mirat'ın gözünden yeniden deneyimlediği hayatı ve bundan duyduğu yaşama sevincini şöyle dile getir:

“Yaşamak ne kadar güzelmiş.” (...) Yaşıyorum ben Mirat. Yaşıyorum. Çok teşekkür ederim sana. Sen olmasaydın şu anda, burada Boğaz'ın nemli yosunlu havasını içime çekemezdim. Hayır, hiçliğin içinde yok olup gitmiş olacaktım. Uçup gidecektim. Ama sen beni içine aldın. Yaşattın. Sana sarılmak istiyorum Mirat, seni kucaklamak, sınıksız sarılmak. İyi ki varsın demek istiyorum. (...) Müthiş bir şey yaşamak! Harika bir şey!” (Gülsoy, 2016, s. 46-47).

Verilen pasajlardan da anlaşılacağı üzere makine ve insan birleşimiyle biyolojik varlıkların (Esra, Mirat) bedenleri, duyguları ve zihinleri üzerinde bir iyileşmeden söz edilebilir. Bu anlamda roman karakterlerinin deneyimlerini, duygu durumlarını transhümanizmin insan için öngördüğü uzun yaşama, sağlıklı ve mutlu olma, ölümsüzlüğe erişme prensipleriyle düşünmek olasıdır. Burada Mirat'ın kendisini eskisinden daha sağlıklı, canlı, mutlu hissetmesi, Esra'nın da Mirat'ın zihninde yeniden yaşama imkânı bularak bir nevi ölümsüzlüğe erişmesi bu çerçevede değerlendirilebilir.

Esra, Mirat'ın zihninde onun gözünden dış dünyayı, görüntüleri, ışıkları, renkleri, tanımadığı insan yüzlerini seyretmeye başlar. Kendisi ve Mirat'la ilgili birtakım hislere kapılır. Janus teknolojisi sayesinde artık başkasının zihninde ikinci bir hayatı yaşamaya, ölümsüzlüğü deneyimlemeye başlamıştır. Dünyaya Mirat'ın gözlerinden bakarken geçmiş yaşantısını, daha doğrusu ölmeden önceki hayatını sorgulamaya başlar. Doğrularını, yanlışlarını tartmaya; sevinç ve üzüntülerinin sebebini anlamaya, anlamlandırmaya çalışır. Böylelikle Janus teknolojisi sayesinde ölmeden önceki hayatını değerlendirme imkânı bulur. Burada Esra ile Mirat'ın önceki yaşamlarına ve/veya geçmişlerine yönelik hatırlamaları, yaşama dair sorgulamaları da beraberinde getirir. Geçmişin veya önceki hayatın daha iyi olabileceği düşüncesi her iki karakterde öne çıkar.

Mirat, bu sorgulamaların etkisiyle ilk kez evine gittiğinde aklına birden çöpe attığı eski ceketini getirir. Onu aramak için kendini dışarı atar, çöp kutularını karıştırır ancak ceketini

bulamadan evine döner. Aynada çıplak bir şekilde kendisini seyrederken birden kötü ve çirkin görüldüğü fikrine kapılır. Öfke ve panik hâlinde bunun sebebinin erken yaşta emekliliğe zorlanmasına bağlar ve hiç istemediği bir durumun içinde kaldığını düşünür:

“Ben böyle olsun istemedim. Ne zaman bu hale geldi her şey, onu da anlamadım. Ben her zamanki gibi matematik anlatıyordum. Hep yaptığım gibi. Matematik değişir mi? Aynı sayılar, teoremler, yöntemler. . . Artık istemiyoruz dediler. Beni dışarı attılar. Ben dışarıda ne yapacağımı bilmiyorum. Ben kabuğumu kaybettim. Bir salyangoz ne yapabilir kabuksuz?” (Gülsoy, 2016, s. 60).

Mirat iş hayatından, sosyal çevresinden dışlandığı ve duygusal bir çöküntü yaşadığı için kendisine iyi gelecek düşüncesiyle Janus hizmetini almak istemiştir. Ne var ki zihnine aldığı Esra’yla yaptığı gezintilerde geçmiş yaşantısı, kırılğanlıkları ve mutsuzlukları yeniden gözünün önüne gelmiş, derin bir hayal kırıklığı yaşamıştır.

Romanda Mirat’ın yaşadığı sarsıntıyı, transhümanizme getirilen eleştiriler bağlamında değerlendirmek mümkündür. Zira transhümanistlere öteden beri yöneltilen eleştirilerin başında insanın özüne yönelik bu tarz müdahalelerin ne gibi olumsuz sonuçlar doğuracağı konusunda muğlaklıklar olması gelmektedir. Transhümanistler de tıpkı Janus hizmeti veren şirket çalışanları gibi teknoloji vasıtasıyla insanı iyileştirme, ölümsüzleştirme, üst bir varlık konumuna yükseltme süreçlerinin ne gibi olumsuz sonuçlar doğuracağı konusunda kesin bir bilgiye sahip değillerdir.

Mirat, hizmeti almadan önce Janus teknolojisinin yan etkilerini sorgulamış; görevlilerden bu etkiler konusunda belirsizlikler olduğu ve ancak sisteme girenlerin deneyimleriyle/yaşadıklarıyla bunu görebilecekleri bilgisini almıştır. Dahası Janus hizmetini alanlar içinde az sayıda intihar/ölüm vakası gerçekleştiğini de öğrenmiştir. Bu bakımdan romanda bir yandan transhümanizmin insanı iyileştirme, sınırlarını genişletme ve ölümsüzleştirme yönü anlatılırken bir yandan da tehlikelerin ortaya çıkabileceğine değinilmektedir. Başak Ağın’ın “kara ayna” olarak nitelendirdiği ve daima “karanlık” bir yönü olduğunu vurguladığı transhümanizmin “parlak bir gelecek gibi sunduğu şeyin pek de öyle parlak olmadığı” (Ağın, 2022b, s. 41) yönündeki belirlemesini romanda Janus teknolojisinin zararlı/olumsuz etkileri bağlamında düşünmek mümkündür. Bu doğrultuda romanda insan doğasına teknoloji eliyle yapılan müdahalelerin -dolayısıyla transhümanizmin- olumsuz sonuçlar doğurabileceği düşüncesinin somutlandığı söylenebilir.

Bu olumsuz süreçlere ve kötü tecrübelerle rağmen romanda hem Mirat’ın hem de Esra’nın Janus teknolojisiyle daha mutlu oldukları, fiziksel olarak geliştikleri, güzel şeyleri deneyimleyerek daha iyi bir hayat yaşamaya başladıkları görülmektedir: “Esra her yere, her şeye bakmak dokunmak koklamak istiyordu. Mirat da onunla her şeyi yeniden öğreniyordu. Taze sevgililerin birbirlerini bulmuş olmaktan kaynaklanan o muhteşem teklilik hissini Mirat ve Esra tartışmasız bir şekilde yaşıyorlardı. (...) Birbirlerinin içinde erimiş gibiydiler” (Gülsoy, 2016, s. 63). Bu teknolojik uygulama sayesinde özellikle Mirat âdeta yeniden doğmuş, fiziksel olarak gelişmiş, hayatına bir canlılık ve farklılık gelmiştir. Romanda bu durum “Ama şimdiki halinde değildi. Hayır. Çok daha genç görünüyordu.

Karnı dümdüzdü. Omuzları genişlemiş, kolları güçlü ve biçimli görünüyordu” (Gülsoy, 2016, s. 65) cümleleriyle aktarılır. Bununla beraber Mirat, genç kadınla Kandilli sırtlarında dolaştıkları günü ve arkasından deniz kıyısında geçirdikleri akşamı, denize girdikleri, şarkılar söyledikleri geceyi “Bu benim hayatımda yaşadığım en güzel gün” (Gülsoy, 2016, s. 66) diye nitelendirir. Mirat ve Esra’nın hayatlarıyla ilgili bu gelişmeler transhümanizmin hastalıkları yok etme, insanı iyileştirme ve daha mutlu etme arzusuyla örtüşmektedir. Janus teknolojisi sayesinde Mirat ve Esra’nın geçmişe, hatıralara dair söylemleri, Doede (2020, s. 52)’nin “transhümanizm, nostaljik bir iyileşme anlatısını canlandırıyor” söylemini akla getirmektedir. Romanın ilerleyen kısımlarında da Mirat ile Esra, insan-makine birleşimiyle geçmişte kalan güzellikleri yeniden deneyimlemişler, isteyip de yapmadıklarını yapma imkânı bulmuşlardır. Böylelikle daha mutlu ve huzurlu olmuşlardır. Bu bakımdan romanı transhümanizm bağlamında Mirat’ın iyileşme, Esra’nın da iyileşme ve ölümsüzlüğe ulaşma anlatısı olarak değerlendirmek mümkündür. Aynı zamanda kişilerin bu sınırsız özgürlük hâli, transhümanizmin insanın kendini aşabileceği, sınırlarının ötesine geçebileceği yönündeki fikirlerini somutlamaktadır.

Romanın ilerleyen kısımlarında Mirat ve Esra, Janus hizmeti sayesinde birbirinin hayatından kesitlere, parçalara konuk olurlar. Birbirlerinin hayat öykülerini, ilişkilerini, başlarından geçen iyi ve kötü şeyleri seyretme imkânı bulurlar. Hatta birbirlerinin hayatlarındaki insanları görme, yakından tanıma fırsatı yakalarlar. Bu anlardan en dikkat çekici olanı Esra’nın gördüğü bir rüya vasıtasıyla Mirat’ın genç kadının sevgilisi Tuncay ile yaptığı motor kazasına şahit olması, ardından da Esra’nın annesiyle tanışmasıdır. Diğer taraftan bütün bu deneyimler ve karşılaşmalar gerçekte ölü olan Esra’nın yeniden annesini, sevgilisini görmesine/izlemesine, yaşamın güzelliklerini yeniden tatmasına fırsat verir. Böylelikle romanda transhümanizmin ölümsüzlük arzusu Esra üzerinden belirginleştirilmiş olur.

Esra, bir süre sonra Mirat’tan kendisini Tuncay’ın yattığı hastaneye götürmesini ister. Mirat bir uzun müddet suskun kaldıktan sonra kafasının içinde dolaşan görüntülere odaklanır. Bu görüntülerde Esra ve Tuncay’ın geçmişteki günlerinden, birlikte yaşadıkları zamanlardan parçalar vardır. Buna Esra’nın Tuncay’ı çok sevdiğini söylemesi de eklenince Mirat kıskançlık krizine girer. Nefret, korku, tiksinti karışımı duygular içinde günün geri kalanını bir hasta gibi geçirir. Eve geçtiklerinde yorulduğunu anlar. Ceketini çıkarıp özenle duvara asarken canı çok sıkıldığı ve yandığı için aklına birden eski ceketini gelir (Gülsoy, 2016, s. 71-72). Burada eski ceket, Mirat’ın önceki hayatını simgelemekte; yeni ceket ise (ceketi satın aldıktan sonra bu hizmeti almaya başlamıştır) Janus teknolojisini temsil etmektedir.

Mirat’ın Janus hizmetini almaya başladıktan sonra yaşadığı kırılmalar ve mutsuzluklar ona önceki hayatını düşündürmekte, eski ceketini aklına getirmektedir. Daha önce Esra’yı zihnine aldığı anların birinde benzer durumu yaşamış, ceketini aramak için kendinin sokaklara vurmuştur. Önceki hayatında sosyal çevresinden dışlanmış olsa da en azından kendi küçük dünyasında mutludur. Yeni hayatında yaşadığı olumsuzluklar ve mutsuzluklar birden önceki hayatıyla ilgili pişmanlıklarını açığa çıkarır. Bu husus Mirat’ın

yeni hayatıyla eski hayatının çatıştığı noktayı oluşturmaktadır. Romanda transhümanizmin insan için vadettikleri ve öngördükleri gerçekleşmediği takdirde insanın acı çekebileceği, şiddetli bir yıkıma uğrayabileceği, hayal kırıklığı yaşayabileceği ihtimali böylece belirginleştirilmiş olur.

Mirat, zihnindeki Esra'nın Tuncay'ı görme isteğini sürekli yenilemesiyle öfkeye kapılır. Ani bir kararla parmağındaki yüzüğün üstünde bulunan Janus'un iki yüzüne bastırır ve zihninden Esra'yı çıkarır. Sabah uykusundan arkadaşı Zafer'in telefonuyla uyanan Mirat'a arkadaşı özel üniversitelerden bir tanesinin matematik dersleri için matematik hocası aradığını, ilgilenip ilgilenmediğini sorar. Mirat çok arzu etmese de bu teklifi "boğulmakta olduğu denizde son anda fırlatılmış bir can simidi" gibi düşünür. Ayrıntıları konuşmak için öğle yemeğinde arkadaşıyla buluştuğunda ise bu işin olmayacağı kanısına varır. Kendisinin artık o hayatta öldüğünü şimdi yeni bir hayata geçtiğini ve artık geriye dönemeyeceğini aklından geçirir (Gülsoy, 2016, s. 73-74).

Mirat eve döndüğünde hâlâ taksitlerini ödemediği evinin eskisi kadar güzel olmadığını, her yerinin döküldüğünü düşünür: "Güçbela monte ettiği taburelerin vidaları gevşemiş, her an dağılacak gibi oynuyorlardı. Adını öğrenemediği beyaz kitaplıklar bel vermişti. Lambalar çalışıyordu ama garip bir şekilde hepsi ölmüş gibi görünüyordu gözüne. Sadece eşya değil; evin içindeki her şey. Burası bir ölü evi" (Gülsoy, 2016, s. 75). Buradaki ölü eşyalar/nesnelere ve ölü ev imgesi, Mirat'ın önceki yaşantısında âdeta ölü gibi yaşadığına bir göndermedir. Mirat, bu düşünceler içinde son bir gayretle kitaplarını düzenlemeye koyulur. Bu kitapların büyük kısmı kız kardeşinin hediye ettiği kitaplardır. *Mai ve Siyah*, *Aylak Adam*, *Bir Bilim Adamının Romani*, *Kum Kitabı*, *Aurélia*. Kardeşinin bu kitapları kendi kişilik özelliklerini yansıttığı için aldığına inanmaktadır (Gülsoy, 2016, s. 75).

Bu kitaplar içinde belirtilen Borges'in *Kum Kitabı*, içerik yönünden transhümanizm düşüncesiyle örtüşen bir özellik göstermektedir. Sayılarla da ilgisi olan bu kitap, kısa öykülerden ve sayfaları çevrildikçe sonuna yeni sayfaların eklendiği kısımlardan oluşmaktadır. Mirat kendini çok zorlasa da sonsuzluk ifade eden bu anlatımla neyin ima edildiğini anlayamaz. Yazarın fantastik bir eser yazarak nereye varmaya çalıştığını sorgular. Borges'in bu eserde "gerçek hayatta olmayacak kimi şeylerin edebiyatın içinde var olabileceğini anlatmaya" çalıştığını düşünür (Gülsoy, 2016, s. 75). Bu kitapta kum tanelerinin sonsuzluk imgesinden yararlanılarak gerçek ve hayal ikileminde insanın sonsuzluğun sınırlarında dolaştırılması transhümanizmin uzun yaşama, ölümsüzlük izleğiyle örtüşmektedir. Kitaptaki büyülü olaylar, mitolojik kahramanlar, fantastik mekânlar bu ilgiyi daha da güçlendirmektedir. Aynı zamanda kitaptaki kahramanın var olan gerçekliğinin ele geçirilmesi, ters yüz edilmesi ile Mirat'ın gerçekliğinin (normal hayatının) Janus teknolojisiyle alt üst edilmesi bağlamında transhümanizmin insanı gerçeklikten koparması, sanal veya sentetik bir gerçekliğe götürmesi arasında bir bağ kurmak mümkün görünmektedir.

Mirat, Esra'yı zihninden çıkardıktan sonra önceki hayatında kendi başına yaptığı alışlagelmiş şeyleri yapmaya devam eder. Ancak bir süre sonra hayatında bir heyecan, canlılık, mutluluk göremeyince Esra'yı zihninden, hayatından gönderdiği için pişmanlık

duyar. Onunla ilgili bir anıya yönelerek genç kadını tekrar zihnine alır, kendisini affetmesini ister. Esra ise ondan yine kendisini Tuncay'a götürmesini ister. Ardından Tuncay'ın yattığı hastaneye giderler. Başında bekleyen babasının perişanlığına, acısına ve çaresizliğine tanık olurlar. Yaşlı adam bütün varını yoğunu oğlunun yaşaması, hayata tutunmasına harcamıştır. Mirat bir süre sanki yakın bir arkadaşymış gibi Tuncay'ın başında bekler. Bu esnada Tuncay'ın sağ kolunda Janus'un ikiyüzlü çiziminin yer aldığı bir dövme görür. İlk başta bunun ne olduğunu anlamaz. Esra ise görevlilerin bu dövmeyle ilgili Mirat'a bilgi vermemesine şaşırır ve bunu daha sonra anlatacağını söyleyip ondan asıl yapması gereken şeyi yapmasını ister. Esra'nın asıl amacı can çekişen, ölümlerle pençelesen Tuncay'ın ölmesidir. Eğer Tuncay ölürse o da şirketle sözleşme imzaladığından Mirat onu zihnine alabilecektir. Böylece Esra gibi Tuncay da Mirat'ın zihninde yaşama imkânı bulacaktır. Mirat, Esra'nın yoğun ısrarıyla Tuncay'ı hayata bağlayan cihazlardan birinin fişini çeker. Mirat, günün sonunda birini öldürdüğü ve katil olduğu düşüncesiyle bu yaptığına çok pişman olur (Gülsoy, 2016, s. 83-86). Mirat'ın cihazlarla az da olsa yaşama umudu olan Tuncay'ı, zihnine aldığı Esra'nın yönlendirmesiyle öldürmesi transhümanizmin “dünyanın en tehlikeli fikri” (Fukuyama, 2005, s. 42) olduğunu doğrular niteliktedir.

Mirat bir süre sonra yine Esra'nın yoğun ısrarları ve yönlendirmeleriyle hizmetin uzmanlarından ikinci bir kişiyi zihnine almak istediğini bildirir. Görevli bunun şirketin ilkelerine aykırı olduğunu belirtir. Aynı zamanda “çoklu zihin konukluğu” çalışmalarının henüz laboratuvar ve deney aşamasında olduğunu aktarır. Türkiye'de daha bunun uygulama iznini almadıklarını ifade eder. Mirat gönüllü denek olmak istediğini söyleyince uzman kişi prosedürlerden, merkez laboratuvarın yetkili olduğundan bahseder. Merkez ofise sormadan izin veremeyeceğinden, yan etkilerinin çok fazla olabileceğinden yakınır. Mirat ise bunların hiçbirinin umurunda olmadığını belirtip merkezle konuşmaları konusunda ısrarını sürdürür. O esnada zihninde Esra, bu işin olacağını ve izin vereceklerini kulağına fısıldar. Mirat nasıl emin olduğunu sorduğunda araştırdığını söyleyip ellerinde yeterli sayıda vaka olmadığını, Amerika'da birçok eyaletin bu tür araştırmaları yasakladığını söyleyip sebeplerini şu şekilde açıklar: “Etik nedenlerle... Hukuksal nedenlerle... Dinî nedenlerle... Zihnin ölmeyişi, bedeninin içi boş bir kabuk gibi fırlatıp atılması tüm dinlerin altını oyuyor. Muhafazakârlar bu deneylerin yasaklanması için çok ciddi bir mücadele veriyorlar. Şirket de çalışmalarına bizimki gibi ülkelerde devam ediyor” (Gülsoy, 2016, s. 91). Burada teknolojik araçlarla insan bedenine ve zihnine yapılan müdahalelerin hukuksal ve etik problemler yanında dinleri de temelden sarstığına, muhafazakâr çevrelerin bu tür deneylerin yasaklanması için gösterdikleri çabaya dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla romanda daha önce de ifade edildiği gibi teknoloji eliyle insan hayatına yapılan müdahalelerin birtakım sakıncaları da beraberinde getirdiği hatırlatılmaktadır. Janus teknolojisi bu sakıncaları taşıyor olsa da bu hizmeti sağlayanlar, uygulama alanı veya yeni denekler bulunduğu bu tür zararları dikkate almadan elde edecekleri sonuca odaklanmaktadır.

Bir süre sonra Mirat'ın ısrarları sonuç vermiş, şirket ikinci bir kişiyi zihnine almasına izin vermiştir. Bunun için Mirat'ın koluna dövme yapılmış, altına da bir biyo-çip

yerleştirilmiştir. Bundan sonra o da Janus projesinin bir parçası olmuştur. Artık vücudundaki bütün değişiklikler kayıt altına alınacak, en gelişmiş tıbbi izlemeyle takip edilecektir. O artık iki kişiyi zihninde barındıran yetmiş sekiz denekten birisi olmuştur. Ancak bu dövme ve nakil işleminden sonra Mirat yaklaşık bir hafta kendine gelememiş sürekli uyumuş ve zayıf düşmüştür. Uzman kişiler, Tuncay'ın beyninin günlerdir komada kalmış olmasından dolayı hasar gördüğünü, kopyalama sırasında hatalı ve bozulmuş kayıtları ayıklamaya çalışırken birtakım sorunların ortaya çıktığını söylerler. Bu nedenle kendisini bir hafta uyuttuklarını açıklarlar. Zihnine ikinci kişiyi alma konusunda bildikleri prosedürlerini uygulayacaklarını ancak sonucu kendilerinin de kestiremediklerini dile getirirler (Gülsoy, 2016, s. 92-95).

Daha sonra uzman kişilerin gözetiminde Mirat, tıpkı Esra'yı zihnine çağırdığı gibi Tuncay'la ilgili anılara gider ve bu anılardan hareketle onu da bilince çıkarıp zihnine alır. Normalde ölü olan Esra ile Tuncay Janus teknolojisiyle konuşmaya başlarlar ve yaşadıkları son ana, motor kazasının öncesine giderler. Ancak bu sefer motoru kullanan onları zihnine konuk eden Mirat'tır: "Şimdi Mirat çok tuhaf bir deneyim yaşıyordu. Hem motoru süren ellerin sahibiydi, Tuncay olarak o anı yaşıyordu hem Esra olarak başını Tuncay'ın sırtına yaslamış hızı hissediyordu hem de onların yanı başında Mirat olarak tüm bunları bir film gibi izliyordu" (Gülsoy, 2016, s. 97). Tuncay ise bu duruma oldukça şaşırır. Mirat'ın kim olduğunu, onları niçin zihnine alıp yaşattığını sorgular. Mirat cevap vermekte gecikince Esra, "[ç]ünkü çok yalnızdı" diyerek söze girer. Esra'nın kendiliğinden söze girmesi Mirat'ı sınırlendirir. Onları "[t]eşekkür etmenizi beklerdim! Bunu değil. Burası benim zihnimin içi, benim beynimin içindediniz, bunu asla unutmayın! Siz ölüsünüz. Tıbben, kanunen ölüsünüz. Benim sayemde yaşamaya devam edeceksiniz" (Gülsoy, 2016, s. 97) sözleriyle uyarır. Burada Esra ile Tuncay'ın tıbben ölü olmalarına karşın teknoloji aracılığıyla, insan-makine iş birliğiyle başkasının zihninde yeniden yaşama ve konuşma imkânı bulmaları kapsamında transhümanizmin temel izleği ölümsüzlük ele alınmıştır.

Mirat, Janus sisteminden çıktıktan sonra bir berbere gider. Biraz değişimin kendisi için hiç de fena olmayacağını düşünür, kafasını kazıtmaya karar verir. Janus teknolojisiyle Esra'yı ile Tuncay'ı birlikte zihnine alması ona gençlik aşısı gibi gelmiş, yıllardır kendini hiç bu kadar enerjik ve neşeli hissetmemiştir. Romanda Mirat'taki olumlu yöndeki bu değişim, şu şekilde aktarılır:

"Sahilde koşuyordu. Kaslarını, eklemlerini, nefesini zorluyordu ama bir yandan da müthiş zevk alıyordu. Ellisine yaklaşmış biri gibi değil de çok daha genç biri gibi taze ve güçlü hissediyordu kendini. Dazlak kafası güneşte güzel bir renk alsın diye bronzlaştırıcı yağ sürmüştü. Gözünde yeni aldığı güneş gözlükleri, ayağında yeni spor ayakkabıları, bacaklarına yapışan koşucu sortuyla başka biri gibiydi" (Gülsoy, 2016, s. 99).

Mirat eve geçip yemeğini yerken televizyonda bir haber programında kendisini çok yakından ilgilendiren bir konunun tartışıldığını fark eder. Sunucu tarafından programın konuk profesörüne "Ölen kişilerin zihinlerinin yaşayan kişilere aktarılması psikolojik

sorunlara yol açabilir mi?" şeklinde bir soru sorulur. Bir psikiyatrist olarak bu durumu değerlendirmesi istenir. Profesör ise bu durumun hiç de normal ve doğal olmadığını belirtip doğada yaşayabilmek adına insanın zihinsel becerilerinin evrimle geliştiğine dikkat çeker. Zihnin içine ölmüş insanların zihinlerinin alınmasının komplikasyonlara yol açabileceği çeşitli kişilik bozuklukları yaratabileceği üzerinde durur. İnsanın zihinsel bütünlüğünün önemli olduğuna vurgu yaparak kişiliğin bölünmesi, zayıflaması ve huy değişiklikleri gibi hususların potansiyel tehlikeler olduğunu dile getirir. Sunucu ise araştırmaların zihinlerini başkalarına açanların son derece mutlu olduğu yönünde veriler içerdiğini ve gündelik yaşamlarında daha başarılı oldukları, işlerinde performanslarının arttığı yönünde dönütler alındığını belirtir. Konuk profesör bunun çok yeni bir teknoloji olduğunu dolayısıyla uzun süreli sonuçlarının bilinmediğine ve ahlaki olarak yanlış uygulamalarının olduğuna işaret eder. Özellikle cinayet ve intihar vakalarına bu uygulamada rastlandığını, hizmeti alanların sayısı arttıkça bu vakaların sayısında da artış olabileceğini vurgular. Janus teknolojisinin istismara açık bir alan olduğunu özellikle doğal bir olgu olan ölümün kabullenilmemesi ve kişinin özel alanının ihlal edilmesi gibi sonuçlar doğurabileceğini açıklar. Bu türden deneysel çalışmalara engel olunmasının gerekliliğine dikkat çeker (Gülsoy, 2016, s. 100-101). Burada konuk profesörün Janus'la ilgili kaygıları ve eleştirileriyle transhümanizmle ilgili kaygılar ve eleştiriler ortaklık göstermektedir.

Mirat, Esra ve Tuncay bu hizmeti kendi çıkarları, iyilikleri ve gelişimleri için düşünürken zararları konusunda oldukça deneyimsizdirler. Esra ve Tuncay birer ölü olduğu için bu hizmetin olası zararlarından fazla etkilenmeyeceklerdir. Ancak normal yaşamını sürdüren Mirat için Janus'un bedeninde, zihninde ne gibi yaralar açacağı belirsizliğini korumaktadır. Dolayısıyla romanda transhümanizmin olası zararlarının, olumsuz sonuçlarının sorgulandığı görülmektedir.

Romanda yine Mirat'ın, kanallar arasında dolaşırken tesadüf ettiği Janus ilgili konuşmaların birinde uygulamanın dinle ilişkisine ve inanç bağlamında bu hizmete getirilen eleştirilere değinilir:

“Dindarlar da derhal bu uygulamanın yasaklanmasını istiyorlardı. İnsanın ruhu -onlar zihin demiyorlardı- bedeni ölünce arafa gidip beklemeliydi. Kıyamet koptuğu gün herkesin günahları ve sevapları tartılacak, iyiler cennete kötüler cehenneme gideceklerdi. Bunun dışında bir durum sapkınlıktı. Ölen kişinin ruhunun başka bir insanın bedeninde yaşatılması Allah'ın gücüne giderdi, şirk koşmak anlamına gelirdi” (Gülsoy, 2016, s. 102).

Transhümanizmin seküler bir hareket olduğu düşünüldüğünde Janus teknolojisine yönelik bu eleştiriler isabetli görünmektedir. Zira “transhümanizm “geleneksel dini temaları, kaygıları ve hedefleri sekülerleştirirken teknolojiye de dini bir önem atfetmektedir” (Tirosh-Samuelson, 2022, s. 56). İnsanın biyolojik sınırlarını aşarak insanlık için idealize edilmiş seküler bir son tasavvuru taşıması, Tanrı inancını derinden sarsması ve insan yapımı teknolojiyi bir kurtarıcı olarak görmesi dindar kesimleri rahatsız etmektedir. Janus teknolojisi de tıpkı transhümanizmde olduğu gibi insan yapımı bir

makineyle insanın biyolojik sınırlarını aşarak idealize edilmiş seküler bir sonu, Allah'ın yerini alan üstün insan ulaşmayı hedeflediğinden dindarlar tarafından olumlu karşılanmamıştır. İnsanın hastalıklarının yok edilerek, ömrünün uzatılarak ebedileştirilmesi, güç ve yetiler açısından donatılarak tanrılaştırılmaya çalışılması (Dağ, 2018, s. 190) bugün transhümanizme dinî açıdan getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla romanda Janus teknolojisine dinî açıdan yöneltilen eleştiriler kapsamında transhümanizme yönelik bu türden eleştirilerin somutlandığı söylenebilir.

Romanda Mirat zihnine Tuncay'ı aldığından itibaren her şeyin çok değiştiğini bilhassa ilk zamanlardaki gibi Esra'nın artık kendisiyle ilgilenmediğini düşünmektedir. Tuncay ise uzun süre komada kaldığından zihninde de bir görünüp bir kaybolmaktadır. Mirat, bir gece yarısı uykusundan bir şeyler yapmak dürtüsüyle uyandığında dışarıdan gelen seslerin gerçek dünyaya ve gerçek insanlara ait sesler olduğunu aklından geçirir. Kendisini mutsuz, yalnız insanlar arasına karışmış görür. Tuncay'ı zihnine almak için ona dair anılara gider. Aydınlık bir gecede zihni Tuncay'a ait dağınık anı parçalarıyla çevriliyken birdenbire kendini kötü hissetmeye başlar ve zihninden şu düşünceler geçer: "İçinden geçtiği dünyanın, kendi dünyasının içine gizlenmiş ikinci bir dünya olduğunu anladığında Mirat'ın içi burkuldu. İnsan virüs gibi bir şeydi. İçine girdiği her ortamı kendini çoğaltmak için kullanıyordu" (Gülsoy, 2016, s. 104).

Mirat'ın bu düşünceleri Janus hizmetinin insan zihninde, ruhunda açtığı tahribatı gözler önüne sermektedir. Mirat her ne kadar hizmete girdiği andan itibaren genel anlamda kendisini iyi ve sağlıklı hissetse de zaman zaman karşılaştığı şeylerin etkisiyle derin bir hayal kırıklığı yaşar. Hizmette girdiği andan itibaren her şeyi kendi çıkarları için düşündüğünü, kendini çoğaltmak amacıyla yaptığını âdeta itiraf ederek bu türden bir teknolojinin insan eliyle kötüye kullanılabileceği ihtimalini ortaya koyar. Mirat ilk anda zihnine konuk ettiği Esra ile sevişirken, Tuncay sayesinde motor kullanırken, spor yaparken kendini daha mutlu, daha sağlıklı hissetmiş; çoğu şey kendi lehine olduğundan Janus hizmetinin olumsuzluklarını görmezden gelmiştir. Diğer taraftan Tuncay da Mirat'ın yaşından, fiziksel güçsüzlüklerinden, bedensel arzularından yararlanmıştı. Esra bu konuda kendisini uyardığında Mirat ona "[s]en de beni kullandın. Tuncay'a ulaşmak için beni kullanmadın mı! Beni baştan çıkardın, her istediğini de yaptırдың" (Gülsoy, 2016, s. 128) diyerek tepki gösterir. Bu durum transhümanizmin insan benliğinde, ruhunda açtığı yaraları somutlamaktadır. Romanın sonlarına doğru Mirat, Janus hizmetinin kendisi için artık olumsuz bir duruma evrildiğini, âdeta yıkıma dönüştüğünü hissetmektedir:

"Zaten çoğu şeyi unuttum. Unuttukça kendimden uzaklaşıyorum. Eskiden de böyleydim belki ama hayır, bu kadar değildi. O zamanlar insanların arasında sadece bir yalnızdım. Şimdi kendi kendime bile yabancıyım. Şuraya bak... Bunlar, bu mezeler, bu masa... Hiçbiri gerçek değil. Bir hatıra belki. Hepsi o kadar. İnsanların arasında yaşarken böyle değildim. Kendi zihnimin içinde kaybolmazdım. Bir şekilde var olmaya devam ederdim. Ne oluyor bana Esra? Ben derken bile kendimden emin değilim. Ben, adı Mirat olan kişi olarak geçmişime dair doğru düzgün bir şey hatırlamıyorum (Gülsoy, 2016, s. 128-129).

Böylelikle romanda transhümanist öğelerin insanı daima mutlu ve iyi hissettireceği düşüncesinin her zaman gerçekleşmeyeceği, teknolojik aygıtların zaten karmaşık olan insan zihnini, ruhunu daha da karmaşık hâle getireceği belirginleştirilmiş olur. Dolayısıyla yüksek ve siber teknolojikleşme sürecinde de olsa insan, doğası ve özü itibarıyla isteklerinden, memnuniyetsizliklerinden kurtulamayacaktır. Bu husus transhümanizme yönelik “teknolojinin artması hoşnutsuzlukları ve arzuları ortadan kaldırmayacak bilakis hoşnutsuzluk ve arzuyu arttıracaktır” (Dağ, 2018a, s. 213) eleştirisini akla getirmektedir.

Mirat kendini kötü hissettiği için Esra ve Tuncay’ı zihnine çağırmasını sağlayan parmağındaki yüzüğü çıkarır. Janus’un iki yüzünün, yapışık iki başının yer aldığı bu yüzük bu yüzükten maruz kaldığı acılardan, yaşadığı olumsuzluklardan dolayı büyük bir tiksinti duyar. Yüzüğün tehlikeli âdeta bir silah gibi öldürücü gücü olduğunu, ondan kurtulması gerektiğini düşünür. Yanlış yaptığını bile bile yüzüğü klozetin içine atar. Yüzük olmadığı için de artık Esra ile Tuncay’ı zihninden istediği zaman atamayacaktır. Esra, Tuncay’ın bu durumdan yararlanacağını bildiği için endişe etmeye başlar. Mirat daha sonra zihnine aldığı Tuncay’ın ısrarı ve yönlendirmeleriyle yeni aldığı motoru çok süratli kullanır ve kaza yapar. Gözünü yaralanmış bir şekilde hastanede açar. Tuncay, Esra’yı kıskandığından ona zarar vermek istemiş, kaza yapmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan Janus hizmeti veren şirketin yasal izni olmadığı ve birçok insanın ruh sağlığını olumsuz etkilediği için Türkiye’deki şubelerine baskın yapılmış, bütün görevlileri tutuklanmıştır (Gülsoy, 2016, s. 136-142).

Teknolojik aygıtlarla insan zihninin dış müdahalelerle yönlendirilmesi, bilincin ters yüz edilmesi Janus hizmeti kapsamında transhümanizmle ilgili etik sorunları gündeme getirmektedir. Romanda insan zihninin başkalarının etkisi ve kontrolü altına girmesi bağlamında özgür irade ve bireysel kimlik konularında transhümanizme bir eleştiri getirilir. Mirat’ın yönlendirilmiş zihinsel bir müdahaleyle motosiklet kazasında ölümle yüz yüze gelmesi, transhümanizmin olası potansiyel tehlikelerini somutlamaktadır. Zihnin başka bir kişi tarafından kontrol edilmesi, yönlendirilmesi kişisel iradenin tamamen ortadan kalkması anlamına geldiğinden insanı önceleyen, onu mükemmelleştirme arzusunda olan bir hareket için bu durum büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. Dolayısıyla transhümanistler “insanları iyileştirmek veya geliştirmek için onlara daha fazla güç, zekâ, algı ve hatta belki de uçma yeteneği gibi tamamen yeni ve hatta hayal bile edilemeyecek güçler yaratmak gibi alternatifler geliştirirken insanı insan yapan şey olan insan bilincine saldırmaktadırlar” (Ayan, 2019, s. 422). Romanda olduğu gibi insanın özgür iradesinin ve bireysel seçimlerinin ortadan kaldırılması varoluşsal krizleri de beraberinde getireceğinden bu türden teknolojik müdahalelerin olası zararları öngörülememektedir. Romanda teknolojinin insan üzerindeki yan etkilerinin vurgulanması transhümanizmin sadece iyileştirici ve geliştirici bir yönü olmadığını göstermektedir.

Öte yandan romanın “Sonsöz” bölümünden alıntılanan şu cümleler bir taraftan kurmaca yazarın benliğini sarsan, Nerval, yerine ve Beşir Fuad gibi intihar etmiş yazarların hayatlarını anımsamak suretiyle zihnini meşgul eden ölüm düşüncesini belirginleştirirken

bir taraftan da yazıyı/yazmayı ikinci bir hayatla, sonsuzlukla eş değer görmesi bakımından açısından transhümanizmin ölümsüzlük düşüncesini hatırlatır:

“Neden durmadan intihar etmiş yazarlara yöneliyorum? Neden onların peşinden ölüm denilen o karanlık coğrafyayı keşfe çıkıyorum? Bir gün intihar edebilirim korkusu yüzünden mi? İnsan korktuğundan büyülenirmiş. Yazmamın nedeni buydu belki... Kurmaca hikâyelerle varlığımı çoğaltmak. Öykülerin, romanların sayfaları arasına saklanmak. Delilik gelip beni bulmasın diye. (...) Metinlerin arasında oluşan bu sonsuzluk beni ürkütmüyor artık. Gözümü dikip bakıyorum kendi yarattığım bu uçuruma...” (Gülsoy, 2016, s. 174-175).

Kurmaca yazar “Sonsöz” notunda yazma amacını açığa vururken ölüm/intihar düşüncesi ikileminde varlığını çoğaltmaya, ölüm meleğinden uzaklaşıp labirentler içinde kendini kaybettirerek eserlerinin arasında saklanma isteğini dile getirir. Bu husus roman karakteri Mirat’ın Janus hizmetini almaya başladıktan sonra kendini ailesinden, arkadaşlarından kendini soyutlamasını ikinci hayatıyla ilgili kimseye bu durumdan söz etmemesini akla getirmektedir. Diğer yandan kurmaca yazarın metinleriyle oluşturmaya çalıştığı sonsuzluğu uçurumla özdeşleştirmesi, bu eylemin tehlikeli sonuçlar doğurulabileceği olasılığına işaret etmektedir. Benzer endişeler, tehditler daha sağlıklı, daha uzun yaşama arzusunda olan roman karakteri Mirat için de söz konusudur. Son olarak “Ekler” başlığında yer alan “Bedenin, zihnin ve ruhun mükemmel uyumunu tehdit eden kötü güçler dalga dalga üzerimize gelirken gözlerimizi kapamayı tercih edeceğiz. Çaresiz bir içe dönüş” (Gülsoy, 2016, s. 183) notuyla teknoloji eliyle aşındırılmış, değişime uğratılmış insanın bütün bu tehlikeler, tehditler karşısında çaresiz kalmasına gönderme yapılır. Bu doğrultuda romanın üst kurgusal yapısının transhümanist izlekleri, ögeleri belirginleştiren aynı zamanda kurmaca yazarla roman karakterini benzer konular ve kaygılar etrafında buluşturan bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Sonuç

Hümanizmle başlayan insanın en değerli, en yüce varlık olduğu algısı, transhümanizm süreciyle birlikte başka bir boyuta evrilmiş; insanın teknoloji vasıtasıyla verili olan sınırlarının ötesine geçebileceği, yeteneklerini geliştirebileceği, “üst-insan”, “süper insan” konumuna yükselebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Transhümanizm, teknolojinin imkânlarıyla insanın fiziksel, ruhsal ve zihinsel potansiyelini arttırarak onun daha akıllı, daha sağlıklı ve daha uzun bir yaşama sahip olacağını öngörmektedir. Dolayısıyla transhümanizmin bu uğurdaki amaçları, öngörülleri, sanat eserlerinde somutlanma ve değerlendirilme imkânı bulmuştur. Edebiyat ve özelde roman türü transhümanist izleklerin ve ögelerin yoğun olarak işlendiği bir alan konumundadır. Bu doğrultuda Türk edebiyatında roman türü özelinde transhümanizm düşüncesini kapsayan, bu düşüncenin unsurlarını ele alan eserlerin varlığından söz etmek mümkündür.

Bu bağlamda Türk edebiyatının üretken yazarlarından Murat Gülsoy’un *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet* romanı, bazı açılardan transhümanizm kavramı etrafında okuma imkânı sunmaktadır. Romanda transhümanizm kavramı, insanın kendini yenileme arzusu etrafında teknolojinin insan doğasına etkileri, bireyin zihinsel ve bedensel

değişimleri etrafında işlenmiştir. İnsan-makine etkileşimi kapsamında teknolojinin insan yaşamındaki olumlu etkilerinden hareketle transhümanist ideallerin gerçek dünyada nasıl karşılık bulacağı ele alınmıştır. Bu doğrultuda romanda insanın zihinsel olarak sınırlarının aşılması, bedensel anlamda sağlıklı ve güçlü hâle getirilmesi ve başka bedenlere, zihinlere hükmetmesi açısından transhümanizmin hedeflediği hususlara yer verilmiştir. Bununla beraber romanda insanın varoluşsal sorunları etrafında yaşadığı ruhsal karmaşa ve kırılmalar üzerinden teknolojinin insan üzerindeki olumsuz etkileri irdelenmiş, transhümanist hareketin tehlike ve zararları somutlaştırılmıştır. Roman başkişisi Mirat Alsan, emekli olduğu gün tesadüfen karşısına çıkan Janus teknolojisi sayesinde zihnine aldığı ölü insanlarla hayatı başka türlü deneyimleme fırsatı bulmuştur. Benzer şekilde yaşayan bir insanın zihnine konuk olan Esra ile Tuncay da Janus teknolojisiyle ölümden sonra tekrar yaşama, dünyayı ve sevdiklerini yeniden gözlemleme imkânına erişmişlerdir. Ne var ki bu teknolojik hizmetin zararlı ve olumsuz yönleri roman kişileri üzerinde zihinsel ve bedensel tahribatlara yol açmıştır. Romanda karakterlerin başkalarının duygularını yönetme gücü, yalnızlıklarını ve duygusal boşluklarını gidermeye yönelik bir çaba olarak görülürken, bu gücün etik sınırları ihlal etmesi sorunsallaştırılmıştır. Gülsoy'un bu romanıyla insan-makine ilişkisi bağlamında transhümanizmin ilkelerini somutlayan yeni bir yaratım, alternatif bir yaşam düzeneği sunduğu belirtilebilir. Romanda insanın kendini yenileme, sınırlarını aşma ve daha sağlıklı, daha mutlu yaşama arzusu makine-insan birlikteliğiyle başka zihinlerde var olması çerçevesinde işlenmiştir. Böylelikle transhümanizmin öngördüğü teknolojik imkânlarla hastalıkların yok edilmesi, bedensel güçsüzlüklerin ortadan kaldırılması, ölümsüzlüğe, üst-insana ulaşma düşüncesi somutlaştırılmıştır. Bununla beraber transhümanizmle ilgili endişeler ve tehlikeler dikkatlere sunularak bu düşüncenin insan üzerindeki olumsuz etkileri ortaya konmuştur.

Kaynaklar | References

- Agar, N. (2007). Where to transhumanism? The literature reaches a critical mass. *The Hastings Center Report*, 37 (3), 12-17.
- Ağın, B. (2022a). *Posthümanizm: Kuram, kavram, bilimkurğu*. Siyasal Kitabevi.
- Ağın, B. (2022b). Kara ayna, She-hulk ve karanlık ikiz meselesi: Posthümanizm/transhümanizm. *Pasajlar*, 11, 33-48. <https://doi.org/10.29000/rumelide.649263>
- Arvas, S. (2023). *Dijital işgal ve transhümanizm*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ayan, M. (2019). In Octavia Butler's Dawn transhumanism: Scientific utopia or humanistic dystopia? *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö6, 419-426.
- Bilgici, Y. (2016). Bir başkasının zihninde yaşamak mümkün mü? *Hürriyet Cumartesi*, 11 Mart. 28 Ekim 2023'te <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/murat-gulsoy-bir-baskasinin-zihninde-yasamak-mumkun-mu-40067108> adresinden edinilmiştir.
- Bolat, T. (2021). Romanın kendini keşfi: Türk romanında üstkurmaca. İz Yayıncılık.
- Bostrom, N. (2005a). Transhumanist values. *Journal of Philosophical Research*, 30, 3-14.
- Bostrom, N. (2005b). A History of transhumanist thought. *Journal of Evolution and Technology*, 14 (1), 1-25
- Çelik, N. (2023). Murat Gülsoy ile söyleşi. *Mahal Edebiyat*, 25 Ekim 2023'te <https://mahaledebiyat.com/murat-gulsoy-ile-soylesi/> adresinden edinilmiştir.
- Dağ, A. (2018a). *Transhümanizm: İnsanın ve dünyanın dönüşümü*. Elis Yayınları.
- Dağ, A. (2018b). Sinema ve romanda transhümanizm: 'Blade Runner' filmi ve 'Neuromancer' roman örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 89-98. <https://doi.org/10.29000/rumelide.417487>
- Dağ, A. (2022). *İnsansız dünya: Transhümanizm*. Ketebe Yayınevi.
- Damak, F. (2019). *Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet: Yası yazıya tutturmak*. Monograf, 11, 99-130.
- Doede, B. (2009). Transhumanism, technology, and the future. *Appraisal*, 7(3), 39-54.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Fukuyama, F. (2005). Transhümanizm. *Foreign Policy*, 144, 42-43.
- Gülsoy, M. (2016). *Yalnızlar için çok özel bir hizmet*. Can Yayınları.
- Harrison, P. & Wolyniak, J. (2015). The History of transhumanism. *Notes and Queries*, 62 (3), 465-467.
- Huxley, J. (1957). *New bottles for new wine*. Chatto and Windus [Publications].

- Janus görseli. (2010). Wikipedia. 10 Eylül 2024'te <https://tr.wikipedia.org/wiki/Janus> adresinden edinilmiştir.
- Karauğuz, A. M. (2020). Cennetten kovulan insanın cenneti yeniden inşa uğraşı: Transhümanizm. *Türk Dili*, 821, 52-59.
- Kâşâni, A. (2015). *Tasavvuf sözlüğü*. İz Yayıncılık.
- Köse, A. (2022). Transhümanizm: Yarın elbet bizim! *Pasajlar*, 11, 189-208.
- Kulak, A. (2019). Murat Gülsoy edebiyatında 30. yıl Murat Gülsoy röportajı. *Nouvar*, 20 Ekim 2023'te <https://www.nouvar.net/murat-gulsoy-edebiyatinda-30-yil-murat-gulsoy-roportaji/> adresinden edinilmiştir.
- Livingstone, D. (2015). *Transhumanism: The history of a dangerous idea*. Sabilillah Publications.
- Mahootian, F. (2005). Ideals of human perfection: A comparison of sufism and transhumanism. H. Tirosch-Samuels & K. L. Mossman (ed.). *Building better humans? refocusing the debate on transhumanism* içinde (s. 133-156). Peter Lang.
- More, M. (1990). Transhumanism: Towards a futurist philosophy. *Extropy*, 6, 6-12.
- More, M. (2013). The philosophy of transhumanism. M. More & N. V. More (ed.), *The Transhumanist reader: Classical and contemporary essays on the science, Technology, and philosophy of the human future* içinde (s. 3-17). John Wiley & Sons.
- Özdemir M. & Başaran N. (2021). Transhümanizm, posthümanizm ve insan bilincinin yeni kapsamı. *İslami Araştırmalar*, 32(1), 30-51.
- Pordzik, R. (2012). The posthuman future of man: Anthropocentrism and the other of technology in anglo-american science fiction. *Utopian Studies*, 23(1), 142-161.
- Quiroga, R. Q. (2013). Borges ve bellek: İnsan beyniyle karşılaşmalar, F. B. Aydar, (çev.), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Raulerson, J. T. (2010). Singularities: Technoculture, transhumanism and science fiction in the 21st century [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. University of Iowa.
- Ross, B. D. (2019). Transhumanism: An ontology of the world's most dangerous idea. [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of North Texas.
- Saraçoğlu, A. (2018). İki yüzlü roma tanrısı: Ianus (Janus). *Arkeoloji ve Sanat*, 158, 29-38.
- Shelley, M. (2019). *Frankenstein ya da modern prometheus*. Y. Yavuz (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tiros-Samuels, H. (2012). Sekülerist bir inanç olarak transhumanizm. T. Dereci (çev.) *Pasajlar*, 11, 55-84.

- Tunç, G. (2021). Mutlak buna bir çare bulacağım: transhümanizm kavramı ve Nâzım Hikmet'te makineleşme arzusu. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 5(4), 2704-2719. <https://doi.org/10.34083/akaded.1023027>
- Turan, S. (2022). Jules Verne'in romanlarında teknoloji söyleminin dönüşümü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. Ö11, 416-424.
- Uğur, S. (2021). Transhumanist çağda açık üniversitelerin yeniden yapılandırılması için bir stratejik plan oluşturulması. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Yılmaz, D. (2021). İnsan pusulasını şaşırınca büyük yazarları düşünmeli. *İleri Haber*, 22 Ekim 2023'te <https://www.ilerihaber.org/icerik/insan-pusulasini-sasirinca-buyuk-yazarlari-dusunmeli-131612.html> adresinden edinilmiştir.